

**UDRUŽENJE SUDIJA/SUDACA
U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE**

PRAVO I PRAVDA
ČASOPIS ZA PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

SARAJEVO, GODINA IX., BROJ 2., 2010.

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standarda te domaćeg prava i prakse (39-80)

IGNJACIJE DODIK

**predsjednik Kaznenog odjeljenja Vrhovnog suda
Federacije BiH.**

ODREĐIVANJE, ODNOSNO PRODUŽENJE I TRAJANJE PRITVORA U SVIJETLU MEĐUNARODNIH STANDARDI TE DOMAĆEG PRAVA I PRAKSE

SAŽETAK. *Ovaj rad bavi se pritvorom, kao mjerom kojom se oduzima temeljno ljudsko pravo na slobodu iz aspekta međunarodnopravnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, judikature Europskog suda za ljudska prava, pravnih akata Vijeća Europe i Europske unije, judikature Ustavnog suda BiH, Suda Bosne i Hercegovine i Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine. Nadalje, utvrđuju se i obrazlažu temeljna načela i pretpostavke određivanja i trajanja pritvora u europskom konvencijskom pravu kao i domaćem pravnom poretku, s posebnim naglaskom na uvjete za produljenje pritvora. Osim materijalnopravnih uvjeta za ukidanje pritvora kao što su prestanak osnova za pritvor i načelo razmjernosti, važnu ulogu u ograničenju trajanja oduzimanja slobode pritvorom imaju rokovi trajanja pritvora za pojedini stadij postupka. Posebna pozornost, u ovom radu, posvećena je rješavanju spornih pitanja računanja rokova za pritvor sukladno odredbama Zakona o kaznenom postupku te sudskoj praksi i smjernicama Ustavnog suda BiH, Suda BiH i Vrhovnog suda FBiH.*

I. UVOD

Problematika trajanja pritvora u radu je obrađena sveobuhvatno i iz različitih aspekata, uključujući materijalnopravne pretpostavke za trajanje pritvora kao i procesnopravne pretpostavke vezane za procesna prava, obrazloženje sudske odluke o pritvoru i rokove trajanja pritvora. Uređenje pritvora, kao mjere kojom se oduzima temeljno ljudsko pravo na slobodu, zasniva se na međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava. Stoga se u bitnom dijelu rad bavi pretpostavkama za određivanje i trajanje

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

pritvora koje je postavila Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda odnosno novija sudska praksa Europskog suda za ljudska prava, a koje predstavljaju dio unutarnjeg uređenja Bosne i Hercegovine.

Posebno se razmatraju opće pretpostavke za oduzimanje slobode sukladno članku 5. Konvencije, zatim konvencijske obveze zakonodavca pri uređenju pritvora s obzirom na pretpostavku osumnjičeničeve nedužnosti, načelo razmjernosti, pritvorske osnove, procesna prava kao i uvjeti za cjelovito garantiranje prava na sudsko osporavanje zakonitosti pritvaranja. Osim kroz Europski sud, Vijeće Europe svoje je aktivnosti u području oduzimanja slobode pritvorom izvodilo i donošenjem preporuka te djelovanjem Komiteta za prevenciju mučenja i nehumanog i ponižavajućeg postupanja ili kazne. Uređenje pritvora, zbog uočene diskriminacije građana Europske unije iz drugih država članica u odnosu prema vlastitim državljanima, došlo je i na agendu Europske unije. U okviru aktivnosti na stvaranju europskog područja slobode, pravde i sigurnosti, Europska je komisija u 2006. godini predložila okvirnu odluku o međusobnom priznanju sudskih odluka o određivanju mjera nadzora nad osumnjičenicima, odnosno optuženicima kao alternative pritvoru. Trajanje pritvora u ZKP-u F BiH postupku razmatra se iz aspekta zakonskih propisa kao i judikature Ustavnog suda BiH, Suda Bosne i Hercegovine i Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine. Utvrđuju se i obrazlažu temeljna načela i pretpostavke određivanja i trajanja pritvora u domaćem pravnom poretku s posebnim naglaskom na uvjete za produljenje pritvora. Osim materijalno-pravnih uvjeta za ukidanje pritvora kao što su prestanak osnova za pritvor i načelo razmjernosti, važnu ulogu u ograničenju trajanja oduzimanja slobode pritvorom imaju rokovi trajanja pritvora za pojedini stadij postupka. Stoga je važan dio rada posvećen rješavanju spornih pitanja računanja rokova za pritvor sukladno odredbama Zakona o kaznenom postupku te sudskoj praksi i smjernicama Suda BiH i Vrhovnog suda F BiH.

II. PRAVO NA SLOBODU KAO TEMELJNO LJUDSKO PRAVO

Pravo na slobodu u smislu zaštite osobne slobode pojedinca od arbitražnog posezanja države neki autori smatraju najvažnijim temeljnim ljudskim pravom. Iako je i jedno pravo teško uspoređivati i uzdizati iznad prava na život, navedena argumentacija prihvatljiva je iz aspekta težine

posljedica koje su kroz povijest izazvane njegovim kršenjem nezakonitim i dugotrajnim zatočenjima kao i iz aspekta obveza države za njegovu regulaciju. Pravo na život kao i zabrana mučenja apsolutna su ljudska prava koja sukladno međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima ne poznaju iznimke. Međutim, pravo na slobodu temeljno je ljudsko pravo koje je pod određenim uvjetima derogabilno u mirnodopsko doba, a u vrijeme rata i drugog izvanrednog stanja dopušta se njegovo oduzimanje i izvan zakonskih pretpostavki. I upravo zato što ne može biti apsolutno, ono je istinski i pravi objekt zaštite države i njezina pravnog poretka.

Pravo na slobodu smatra se i najstarijim ljudskim pravom. Ono je kao ljudsko pravo ustanovljeno još 1215. godine u prvom dokumentu ustavnopravnog karaktera srednjovjekovne Engleske - *Magna Carta*. Nadalje je njegova konstitucionalizacija na međunarodnopravnoj razini slijedila kroz:

- *habeas corpus*, engleski srednjovjekovni sudbeni nalog za ocjenu zakonitosti uhićenja,
- članak 7. Deklaracije o pravima čovjeka i građanina iz 1789. godine kojom nije samo proklamirano pravo već i propisan način njegove zaštite,
- V. amandman Ustava Sjedinjenih Američkih Država iz 1791. godine koji je propisao da nitko ne smije biti lišen života, slobode i vlasništva bez pravičnog postupka,
- univerzalne međunarodne dokumente Ujedinjenih naroda o ljudskim pravima (Opća deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. godine, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966),
- regionalni dokumenti o ljudskim pravima (Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. godine, Povelja o temeljnim pravima u Europskoj uniji iz 2000. godine, Američka deklaracija o pravima i dužnostima čovjeka iz 1948. godine, Afrička povelja o pravima čovjeka i naroda iz 1981. godine, ustavi i povelje o ljudskim pravima pojedinih država širom svijeta.

III. EUROPSKO KONVENCIJSKO PRAVO O PRITVARANJU U KAZNENOM POSTUPKU

1. Općenito

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. najznačajniji je pravni izvor uređenja pritvorskog prava u Europi. Autentična tumačenja njezinih odredaba, koja daje Europski sud za ljudska prava, stvorila su korpus konvencijskog prava o pritvoru koji je zahvaljujući svom opsegu te obvezujućem pravnom učinku za nacionalne poretke oblikovao u značajnoj mjeri pritvorsko pravo država Vijeća Europe.

Zaštita prava na slobodu uređena je člankom 5. Europske konvencije. Njime se jamči pojedincu pravo na osobnu slobodu od arbitrarnih uhićenja, pritvaranja, zatvaranja i drugih mjera državne vlasti kojima se oduzima sloboda. Pravo na slobodu nije apsolutno ljudsko pravo pa u cilju njegove zaštite Konvencija propisuje uvjete pod kojim država može pojedincu oduzeti slobodu koji se mogu podijeliti u četiri skupine.

Prvo, u odredbi članka 5. Konvencije taksativno se nabrajaju slučajevi u kojima je dopušteno osobi oduzeti slobodu, kao što su izvršenje kazne zatvora, uhićenje i pritvaranje radi izvršenja sudskog naloga ili u kaznenom postupku, sprečavanje zaraznih bolesti, oduzimanje slobode osoba s duševnim smetnjama, alkoholičara, ovisnika o drogi ili skitnica, zbog nezakonitog ulaska u zemlju, protjerivanja ili izručenja (članak 5. stavak 1.a-f). Europski sud je rekao da je lista slučajeva u kojima se dopušta oduzimanje slobode konačna te da je jedino njihovo usko tumačenje sukladno cilju i svrsi te odredbe. Ovlašt države na oduzimanje slobode osobe protiv koje se vodi kazneni postupak propisana je odredbom članak 5. stavak 1.c Konvencije prema kojoj: *“Nitko se ne smije lišiti slobode, osim u sljedećim slučajevima i u postupku propisanom zakonom: c) ako je zakonito uhićen ili pritvoren radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti kad postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo ili kad je razumno vjerovati da je to nužno radi sprečavanja izvršenja kaznenog djela ili bijega nakon njegova počinjenja.”* Ta odredba dopušta uhićenje i pritvor

samo u kontekstu kaznenog postupka zbog počinjenih kaznenih djela u prošlosti. Pritvaranje zbog sprečavanja budućih kaznenih djela odnosno preventivni pritvor krši članak 5. stavak 1. Konvencije.

Drugo, oduzimanje slobode u navedenim slučajevima mora biti “zakonito”, pod čime se razumije postojanje valjanog zakonom propisanog materijalnopravnog temelja odnosno opravdanih razloga u konkretnom slučaju koji isključuju arbitrarnost nadležnih tijela. Iz navedene odredbe točke c vidi se da je Konvencija propisala tri materijalnopravne pretpostavke za pritvaranje (osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo, kad je razumno vjerovati da je to nužno radi sprečavanja izvršenja kaznenog djela ili bijega nakon njegova počinjenja). Međutim, sud je proširio ovlast pritvaranja na još neke slučajeve.

Treće, sloboda se može oduzeti samo u postupku propisanom zakonom, što znači da država mora propisati zakonom postupak oduzimanja slobode i pridržavati ga se u svakom pojedinom slučaju. Stoga, iako je Sud za ljudska prava opetovano isticao da nije njegov zadatak preispitivanje pridržavanja kao u članku 5., izričito upućuje na domaće pravo, jer u tim slučajevima povreda domaćeg prava znači i povredu Konvencije. Međutim, oduzimanje slobode pojedincu sukladno postupku propisano unutarnjim pravom samo po sebi nije odlučujuće za povredu Konvencije jer nijedno oduzimanje slobode koje je arbitrarno nikada se ne može smatrati zakonitim.

Četvrto, odredbama stavak 2., 3. i 4. članak 5. Konvencije propisana su odgovarajuća procesna prava uhićenim, zadržanim ili zatvorenim osobama. Konvencijske postupovne garancije osobne slobode nisu identične u svim slučajevima dopuštenog oduzimanja slobode predviđenim člankom 5. stavkom 1. (a-f). Svrha odredaba članka 5. Konvencije je pružanje zaštite pojedincu od arbitrarnih i nasilnih oduzimanja slobode, a to će biti moguće ako su garancije koje mu se jamče prilagođene načinu oduzimanja slobode i njegovim osobnim obilježjima. Zato je konvencijskim pravom zagarantiran zaseban korpus procesnih prava uhićenim i pritvorenim osobama koji se razlikuje od korpusa prava predviđenog za primjerice osuđenog (stavak 1.a) počinitelja kaznenog djela. Prava uhićenika i prit-

vorenika u kaznenom postupku, koja su izričito zagwarantirana odredbama članak 5. stavak 2., 3. i 4., jesu:

- pravo na brzu obavijest o razlozima uhićenja i optužbi,
- pravo da u najkraćem roku bude izveden pred suca,
- pravo da u razumnom roku bude suđen ili pušten na slobodu do suđenja, i
- pravo na pokretanje sudskog postupka u kojem će se brzo odlučiti o zakonitosti pritvaranja.

Pripadaju li pojedinoj osobi u konkretnom slučaju odgovarajuća konvencijska prava zagwarantirana člankom 5. ovisi o tome može li se oduzimanje odnosno ograničenje njezinih prava podvesti pod oduzimanje prava na osobnu slobodu u smislu odredbe članka 5. stavka 1.e Konvencije. U dosadašnjoj praksi konvencijskih tijela pojavilo se kao prijedorno razlikovanje između ograničenja prava na osobnu slobodu i prava na slobodu kretanja jer je njihovo razlikovanje pitanje stupnja ili intenziteta, a ne prirode ili sadržaja ograničenog prava. Odredbe članka 5. Konvencije štite pravo na osobnu slobodu u njegovu klasičnom smislu, što znači fizičku slobodu osobe, a ne odnose se na ograničenja slobode kretanja (*restrictions on liberty of movement*) koja su regulirana odredbama članka 2. Protokola 4. Pri utvrđivanju je li se riječ o slučaju oduzimanja slobode, početna točka mora biti konkretna situacija pojedinca i treba uzeti u obzir cijeli niz kriterija, kao što su vrsta, trajanje, učinci i način primjene sporne mjere. Međutim, u slučaju primjene pritvora odnosno oduzimanja slobode od strane državnih tijela zbog počinjenja kaznenog djela za svrhe kaznenog postupka nedvojbeno je da pritvorenoj osobi pripadaju konvencijska jamstva iz članka 5. Konvencije.

2. Konvencijske obveze zakonodavaca pri uređenju pritvora

Sukladno članku 1. Konvencije, države potpisnice dužne su osigurati svakoj osobi pod svojom jurisdikcijom prava i slobode zajamčene Konvencijom. Stoga, unutarnje pravo država potpisnica Konvencije mora biti sukladno s Konvencijom, uključujući generalna načela izrečena ili implicirana u njoj, koja su utvrđena u obrazloženjima presuda Europskog suda. Opsežan korpus konvencijskog prava o pritvoru koji obvezuje nacional-

nog zakonodavca pri uređenju pritvora obuhvaća niz načela i pravila. Kršenje bilo kojeg od prava koje Konvencija jamči pritvoreniku čini pritvaranje nezakonitim. Konvencijske obveze zakonodavaca pri uređenju pritvora su ove:

2.1. Pretpostavka nedužnosti (članak 6. stavak 2.)

Pretpostavka nedužnosti jedno je fundamentalnih kaznenoprocenih načela s višestrukim učinkom na položaj osumnjičenika, odnosno optuženika, i konstrukciju postupka. S jedne strane, ona ima brojne funkcije u kaznenom postupku koje osiguravaju pravično suđenje kao što su stavljanje tereta dokazivanja na tužitelja, pravilo *in dubio pro reo* te objektivnost suda, a s druge strane ona štiti građane protiv kojih se vodi kazneni postupak od neopravdanih ograničenja njihovih prava.

Konvencija jamči pretpostavku nedužnosti odredbom članka 6. stavak 2. u okviru prava na pravičan postupak, međutim ona je istovremeno usko vezana s pravom na slobodu osumnjičenika, odnosno optuženika. Štoviše, u odnosu na uređenje pritvora, pretpostavka nedužnosti je aksiom iz kojeg izvire sva ostala pravila o oduzimanju slobode osobi protiv koje se vodi kazneni postupak. Osumnjičenu, odnosno optuženu, osobu treba tretirati kao nedužnu, što znači da joj se ne smije oduzimati sloboda zbog postojanja osnovane sumnje da je počinila kazneno djelo. Ona se ima pravo braniti sa slobode, a pritvoriti se može samo u svrhu vođenja kaznenog postupka.

Pretpostavka nedužnosti brani prejudiciranje ishoda postupka, korištenje pritvora kao punitivne mjere kao i postojanje obligatornog pritvora koji bi se temeljio samo na sumnji o počinjenju teškog kaznenog djela.

2.2. Načelo razmjernosti

Iako pojam „razmjernost“ ne nalazimo u Konvenciji, Europski je sud načelo razmjernosti razvio u odnosu na brojna konvencijska prava među kojima su i ona koja sukladno Konvenciji mogu biti ograničena od strane javne vlasti. Načelo razmjernosti u primjeni prisilnih mjera prema osumnjičenika usko je vezano uz pravo na slobodu i pretpostavku nedužnosti. Sud je primjenu načela razmjernosti na određivanje i trajanje pritvora izveo iz odredbe članka 5. stavak 1. Konvencije prema kojoj prit-

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

vor mora biti nužan za ostvarivanje njegovih legitimnih ciljeva. To znači da pritvor može biti primijenjen u kaznenom postupku samo kad je to apsolutno nužno odnosno kao krajnja mjera i samo toliko koliko je to nužno. Sud je u više navrata rekao da se produljenje pritvora može opravdati samo na temelju relevantnih i dovoljnih razloga za zaštitu javnog interesa (*relevant and sufficient public interest reasons*) koji, usprkos pretpostavci nedužnosti, pretežu nad načelom poštovanja osobne slobode. Osim toga, za procjenu zakonitosti razloga za pritvor Sud primjenjuje i dodatni kriterij arbitarnosti prema kojem će oduzimanje slobode biti arbitrarno i u slučaju kad je razlog legitiman, ali je nerazmjern svrsi koja se njime želi ostvariti.

2.3. Legitimni razlozi za pritvor (članak 5. stavak 1.c i stavak 3.)

Pod legitimnim razlozima za pritvor razumijevaju se materijalnopravne činjenice koje je nadležno tijelo dužno utvrditi prije odlučivanja o pritvoru te o postojanju od kojih ovisi hoće li osoba biti lišena slobode ili ne. Obveza njihova propisivanja u nacionalnom pravu proizlazi iz riječi “zakonito” (engl. *lawful*, franc. *la détention régulière*, njem. *rechtmäßig*) u članku 5. stavak 1. Konvencije.

Konvencijsko pravo najdetaljnije je razradilo opći uvjet za pritvor. Razumna sumnja podrazumijeva postojanje činjenica ili podataka na temelju kojih bi objektivni promatrač vjerovao da je osoba počinila kazneno djelo. Stupanj vjerojatnosti u postojanje krivnje neke osobe za kazneno djelo, koji opravdava određivanje pritvora, može biti i niži od onog koji opravdava podnošenje optužnice protiv nje. Međutim, postojanje osnovane sumnje nije dovoljan razlog za pritvor nakon određenog vremena, već se sudbena vlast mora pozvati i na druge razloge za produljenje oduzimanja slobode. Od posebnih osnova, Europska konvencija izričito u članak 5. stavak 3. predviđa opasnost od bijega i iteracijsku opasnost, dok je koluzijska opasnost priznata kroz judikaturu Suda. Osim tih klasičnih *causae arresti*, Sud je u iznimnim slučajevima priznao i pravo na održavanje javnog reda, uključujući brigu za zaštitu optužene osobe kao posebnu osnovu za trajanje oduzimanja slobode.

2.4. Pravo na obavijest (članak 5. stavak 2.)

Osobi kojoj je oduzeta sloboda izričito je Konvencijom zagarantirano pravo na obavijest odredbom članka 5. stavak 2. koja glasi: *“Svatko tko je uhićen mora u najkraćem roku biti obaviješten, na jeziku koji razumije, o razlozima toga uhićenja i o svakoj optužbi protiv sebe.”* To se pravo u slučaju pritvaranja jamči kroz obvezu države da pritvorenu osobu u najkraćem mogućem roku obavijesti o razlozima odnosno materijalno-pravnim pretpostavkama za pritvor kao i osnovama optužbe protiv nje, i to na jeziku koji razumije. Pojam *“u najkraćem roku”* (*promptly*) tumači se s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja.

Svrha prava na obavijest jest omogućivanje pritvorenoj osobi da ocijeni zakonitost svog prisilnog smještaja i ako to smatra potrebnim pokrene postupak za kontrolu zakonitosti pred sudom. Usku vezu između prava iz odredaba stavka 2. i 4. članka 5. Konvencije sud je istaknuo u presudi *X. v. Ujedinjeno Kraljevstvo* rekavši da svatko tko je ovlašten na pokretanje postupka u kojem će se brzo odlučiti o zakonitosti oduzimanja slobode može učinkovito upotrijebiti to pravo samo ako je brzo i adekvatno informiran o činjenicama i pravnoj osnovi na kojima se temelji oduzimanje slobode. Stoga je pravo na obavijest osobe kojoj je oduzeta sloboda inkorporirano i u članak 5. stavak 4. Konvencije. Pravo na obavijest nalazimo i u članak 6. stavak 3.a Konvencije kao dio prava na pravičan postupak. Međutim, pravo na obavijest pritvorenika iz članka 5. obuhvaća pravni i činjenični temelj za pritvor, dok članak 6. zahtijeva detaljniju i širu obavijest o prirodi i razlozima optužbe radi pripremanja obrane.

2.5. Pravo na dovođenje pred sud u najkraćem roku (članak 5. stavak 3.)

Prema članku 5. stavak 3. Konvencije, *“svatko uhićen ili pritvoren u uvjetima predviđenim stavkom 1.c ovoga članka mora se u najkraćem roku izvesti pred suca, ili pred drugo zakonom određeno tijelo sudbene vlasti”*. Kao što to proizlazi iz teksta Konvencije, osoba se mora od strane javne vlasti koja ju je uhitila izvesti pred suca. To je obveza države koja se izvršava automatski bez obzira na postojanje zahtjeva osobe kojoj je oduzeta sloboda. Konvencijska tijela dosta su strogo tumačila rok izvođenja

pred sud. Tako je još Komisija ustanovila da on ne smije biti duži od četiri dana.

2.6. Pravo na suđenje u razumnom roku ili puštanje na slobodu (uz jamstvo; članak 5. stavak 3.)

Prema članku 5. stavak 3. svatko uhićen ili pritvoren ima pravo u razumnom roku biti suđen ili pušten na slobodu do suđenja, što se može uvjetovati davanjem jamstva da će ta osoba pristupiti suđenju. Iako bi gramatičko tumačenje odredbe dovelo do zaključka da država može izabrati između suđenja u razumnom roku i puštanja na slobodu, Sud je odbio takvo tumačenje jer krši pravo na suđenje u razumnom roku svih optuženika sukladno članku 6. stavak 1. Konvencije, bez obzira na to jesu li pritvoreni ili ne. Osumnjičenik, odnosno optuženik, ima pravo na obranu sa slobode, a može se pritvoriti samo u slučaju postojanja legitimnih razloga za pritvor. Obligatoran pritvor odnosno zakonsko pritvaranje počinitelja određenih teških kaznenih djela krši tu odredbu Konvencije.

Obrana sa slobode može se uvjetovati i jamstvom. U engleskom pravu odredba o pravu na suđenje sa slobode tumači se "*obrnuto*", odnosno pretpostavlja se pritvaranje optuženika za vrijeme kaznenog postupka koji ima pravo na puštanje na slobodu uz jamstvo koje može biti uskraćeno samo ako postoje uvjeti za pritvor. Suvremene alternativne mjere za pritvor temelje se također na toj odredbi. Sud je dužan prilikom odlučivanja o pritvoru razmotriti može li se osumnjičenička, odnosno optuženikova, nazočnost osigurati alternativnim mjerama, a njegovo propuštanje da to učini krši stavak 3. članka 5. Konvencije.

Razumni rok suđenja procjenjuje se na temelju istih kriterija za članak 5. kao i članak 6. Konvencije, koji obuhvaćaju: složenost predmeta, ponašanje osumnjičenika, odnosno optuženika, i učinkovitost domaćih javnih vlasti, ali i okolnost da se osumnjičenik, odnosno optuženik, nalazi u pritvoru. Pitanje razumnog roka ne može se ocjenjivati apstraktno pa nije ustanovljen maksimalan rok trajanja pritvora, već se procjenjuje s obzirom na okolnosti svakog predmeta. Stoga je Sud prihvaćao kao razumne i rokove suđenja pritvorenika u trajanju dvije godine i sedam mjeseci, pa čak i četiri i pol godine, ali je smatrao kršenjem Konvencije pritvor u trajanju četiri godine i tri mjeseca, te pet godina i 11 mjeseci, iako se radilo o složenom predmetu.

2.7. Pravo na sudsko osporavanje zakonitosti pritvaranja

Pravo osobe kojoj je oduzeta sloboda na pristup sudu zbog osporavanja zakonitosti lišenja slobode fundamentalno je procesno pravo zagaranirano odredbom članka 5. stavak 4. Konvencije koja glasi: *“Svatko tko je lišen slobode uhićenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se brzo odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja ili o njegovu puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito”*. Konvencijsko pravo na pristup sudu suvremeni je izraz povijesnog prava na *habeas corpus*, sudbenog naloga za ocjenu zakonitosti uhićenja kojim se od vremena srednjeg vijeka u Engleskoj osiguravala sudska kontrola odluke o oduzimanju osobne slobode.

Osoba kojoj je oduzeta sloboda ima pravo pokrenuti postupak osporavanja zakonitosti smještaja bez obzira na to je li odluku donijelo upravno ili sudsko tijelo. Naime, Europski sud u jednoj je svojoj presudi naveo da je država dužna pojedincu sukladno članku 5. stavak 4. Konvencije osigurati pristup sudu kad je odluka o oduzimanju slobode donesena od upravnog tijela, ali da se to ne primjenjuje kad odluku donese sud na završetku sudskog postupka. Međutim, jednom kasnijom presudom pojašnjeno je da se navedena rečenica odnosi samo na odluku o oduzimanju slobode, a ne regulira razdoblje oduzimanja slobode u kojem se mogu pojaviti nova pitanja koja utječu na njegovu zakonitost.

Konvencijsko pravo razlikuje dvije kategorije sudskih odluka o oduzimanju slobode s obzirom na mogućnost naknadne kontrole njihove zakonitosti. Prvu kategoriju čine oduzimanja slobode na temelju sudskih odluka koje u sebi inkorporiraju zahtjeve koje postavlja članka 5. stavak 4. pa ne postoji potreba njihove naknadne kontrole. Primjer je izricanje kazne zatvora počinitelju kaznenog djela presudom u kaznenom postupku sukladno članku 5. stavak 1.a Konvencije. Drugu kategoriju čine sudske odluke kod kojih se oduzimanje slobode temelji na razlozima koji se mijenjaju protekom vremena pa sukladno članku 5. stavak 4. mora postojati mogućnost naknadne kontrole zakonitosti oduzimanja slobode. Tu pripadaju pritvor kao i prisilni smještaj osoba s duševnim smetnjama, oduzimanje slobode izricanjem kazni neodređenog ili diskrecijskog doživotnog zatvora mladim, opasnim ili duševno poremećenim kazneno odgovornim počiniteljima kaznenih djela te mjere smještaja recidivista.

Da bi pravo na sudsko osporavanje zakonitosti pritvaranja bilo zagarantirano, sukladno Konvenciji moraju biti ispunjene sljedeće pretpostavke:

- a) *Opseg osporavanja zakonitosti*: Pravo pritvorene osobe na pristup sudu radi osporavanja zakonitosti oduzimanja slobode obuhvaća pravo na osporavanje kako materijalnopravne, tako i procesnopravne zakonitosti. Propisivanje postupka u kojem osoba može osporavati samo formalnu zakonitost postupka određivanja pritvora, a ne i bitnu utemeljenost odluke o pritvoru ne ispunjava standard prava na pristup sudu iz članka 5. stavak 4. Konvencije. Naime, iako ta odredba ne zahtijeva da pritvorena osoba ima pravo na sudsku kontrolu svih okolnosti slučaja, dakle na postupak u kojem bi sud odlučivao o meritumu kaznenog postupka, kontrola mora biti dovoljno široka da obuhvati pretpostavke koje prema Konvenciji bitno uvjetuju zakoniti smještaj. Kontrola materijalno-pravnih pretpostavki nužna je jer i jedna formalno legalna odluka može biti nezakonita, *inter alia*, ako nadležna vlast zloupotrijebi svoje ovlasti postupajući u zloj vjeri, hirovito ili s pogrešnim ciljem, ako odluka nije potkrijepljena dovoljnim dokazima ili ako njezinu činjeničnu osnovu nijedna razumna osoba ne bi mogla prihvatiti,
- b) *Sud*: Tijelo pred kojim pritvorena osoba ima pravo pokrenuti postupak kontrole zakonitosti oduzimanja slobode, prema izričitom tekstu članka 5. stavak 4. Konvencije, isključivo je sud. Konvencijska tijela priznaju status suda u smislu članka 5. stavak 4. Konvencije ako postoje organizacijska obilježja suda te provode postupak sudskog karaktera. Iz organizacijskog aspekta sud mora biti nezavisan od izvršne vlasti, kao i od stranaka u slučaju.
- c) *Sudski postupak*: Postupak u kojem se osporava zakonitost pritvaranja mora biti sudski. Postupak će imati sudski karakter ako su pravila po kojima postupaju unaprijed propisana te ako jamči pojedincima odgovarajuće garancije s obzirom na vrstu oduzimanja slobode o kojoj se radi,
- d) *Procesna prava pritvorenika*: U pravilu procesna prava koja ima pritvorenik u postupku osporavanja zakonitosti pritvaranja izjednačena su s procesnim pravima optuženika sukladno članku 6. Konvencije. Stoga ona obuhvaćaju pravo na branitelja, pravo na

-
- besplatnu obranu kada to nalažu interesi pravde, pravo na pripremu obrane i savjet prije ročišta, pravo na sudjelovanje i osobno saslušanje na ročištu na kojem se odlučuje o produljenju pritvora, pravo na kontradiktoran postupak. Tako je Sud našao da je došlo do kršenja članka 5. stavak 4. kad je na ročištu u žalbenom postupku bio prisutan tužitelj, ali ne pritvorenik koji se žalio, kad pritvorenik nije imao isto pravo na uvid u spis predmeta kao tužitelj,
- e) *Pravo na donošenje brze odluke*: Odredba članka 5. stavak 4. Konvencije izričito garantira postupak u kojem će se brzo (engl. *speedily*, franc. *à bref délai*, njem. *ehetunlich*) odlučiti o zakonitosti oduzimanja slobode ili o puštanju na slobodu ako je njezino oduzimanje bilo nezakonito. Vrijeme koje je nadležnom tijelu potrebno da donese odluku o zakonitosti pritvaranja važna je komponenta ocjene je li osobi oduzeta sloboda arbitrarno ili ne, pa zaštita od arbitarnosti koju pruža članak 5. stavak 4. *inter alia* podrazumijeva da nadležni sud mora odlučiti “brzo”. Rok za odlučivanje o zakonitosti pritvora duži je od roka za dovođenje uhićene osobe pred sud, a procjenjuje se također s obzirom na konkretne okolnosti slučaja, uključujući radnje državnih tijela i odugovlačenje od strane osumnjičenika. Teret dokaza za garantiranje prava na brzu odluku je na državi, a ona ima obvezu organizirati svoj pravosudni sustav učinkovito tako da ni godišnji odmori sudaca ni opseg posla nisu opravdani razlozi kad je riječ o pravu na slobodu. Tako je Sud smatrao da razdoblje od 20 dana od postavljanja zahtjeva do donošenja odluke krši Konvenciju,
- f) *Periodična kontrola postojanja razloga za pritvor*: Sadržaj obveza koje odredba članka 5. stavak 4. nameće državama razlikuje se s obzirom na vrstu i okolnosti oduzimanja slobode. U slučaju pritvaranja iz navedene konvencijske odredbe izvedena je i dodatna obveza za državu da samoinicijativno provjeri postojanje materijalnih pretpostavki za pritvor u određenim intervalima. Ta pozitivna dužnost države proizlazi iz činjenice da pritvorski razlozi nisu okolnosti stalne prirode, već su podložne promjenama, odnosno mogu s vremenom prestati postojati. Za razliku od slučaja oduzimanja slobode na temelju formalnog razloga osude presudom kaznenog suda na kaznu zatvora, koja se ne može naknadno

promijeniti, a kao što je već rečeno niti njezina zakonitost može prema odredbi članka 5. stavka 4. biti dovedena u pitanje, kod pritvora oduzimanje slobode temelji se na aktualno postojećim, ali varijabilnim okolnostima. Konvencija zahtijeva da svako oduzimanje slobode na neodređeno vrijeme na temelju pretpostavki koje su po svojoj prirodi protekom vremena podložne promjeni mora ne samo biti podvrgnuto sudskoj kontroli već se ta kontrola mora provoditi u razumnim intervalima. S obzirom na to da kontrola zakonitosti na zahtjev pritvorene osobe ovisi o njezinoj volji, garantiranje tog prava ne garantira i provođenje kontrole u razumnim intervalima.

Razvijena su dva mehanizma za ispunjenje obveze periodične kontrole zakonitosti pritvora. Jedan je određivanje pritvora na **određeno razumno vrijeme** nakon kojeg se on automatski ukida, a može se produžiti samo ako se ponovo utvrdi, uz poštovanje istih garancija, da i dalje postoje razlozi za pritvor. Drugi mehanizam je izricanje smještaja na neodređeno vrijeme ili duže određeno vrijeme uz obveznu kontrolu postojanja pretpostavki u razumnim intervalima. Aktiviranje i potreba za kontrolom po službenoj dužnosti ovisi i o tome je li pritvorena osoba sama postavila zahtjev za kontrolu zakonitosti. Naime, Konvencija obvezuje na kontrolu postojanja pritvorskih razloga, ali države ugovornice su slobodne same izabrati način na koji će izvršiti svoje obveze, pa nije u nadležnosti konvencijskih tijela da odlučuju koji je najbolji ili najprikladniji način provođenja sudske kontrole u ovom području. Stoga će država povrijediti odredbu članka 5. stavka 4. ako u razumnom intervalu nije provjerila postojanje pritvorskih razloga, a kontrola zakonitosti oduzimanja slobode nije provedena niti na zahtjev osobe. Što je razuman interval, ovisi o prirodi slučaja, ali je sud rekao da priroda pritvora zahtijeva kratke intervale i da je jedan mjesec razuman rok u kontekstu pritvora.

2.8. Pravo na naknadu štete

Konvencija u članku 5. stavak 5. garantira svakome tko je uhićen ili pritvoren suprotno odredbama članka 5. Konvencije pravo na odštetu, što podrazumijeva da je država dužna nezakonito pritvorenoj osobi osigurati učinkovito pravno sredstvo za naknadu štete

3. Preporuke Vijeća Europe

Vijeće Europe donijelo je dvije preporuke važne za pravni režim pritvora i prava pritvorenika. Godine 1980. Vijeće Ministara donijelo je *Preporuku o pritvoru za vrijeme suđenja* u kojoj se odredbe Europske konvencije i judikatura Europske komisije i Suda za ljudska prava koji uređuju pritvor uspostavljaju kao europski standardi. Preporuka se sastoji od četiriju grupa načela. Kao temeljna načela (I) određuju se pretpostavka osumnjičenikove nedužnosti, nužnost i izuzetnost primjene pritvora te isključenje obligatornog i punitivnog pritvora. Načela primjenjiva na odluke o pritvoru (II) obuhvaćaju materijalnopravne pretpostavke za pritvor i procesna prava pritvorenika sukladno članku 5. Konvencije, ističu važnost konkretnih okolnosti vezanih za djelo i počinitelja te načelo razmjernosti. Alternativne mjere koje mogu supstituirati pritvor (III) pojedinačno se navode i zahtijeva se izbjegavanje pritvora njihovom primjenom. Načela koja se primjenjuju na istragu i suđenje prema pritvoreniku (IV) jesu da se postupak mora provesti što je brže moguće i to se mora nastojati ostvariti svim naporima, uračunavanje pritvora u kaznu i razvoj fondova za naknadu štete neosuđenim pritvorenicima.

Preporuka o prenapučenosti zatvora i povećanju zatvorske populacije iz 1999. godine razmatra te pojave kao najveći izazov ne samo zatvorskim upravama već i uopće pravosudnim sustavima pojedinih država, i to kako u pogledu ljudskih prava tako i u odnosu na učinkovito upravljanje penalnim institucijama. Stoga se preporučuje vladama država članica Vijeća Europe da ponovo razmotre svoje zakonodavstvo i praksu u pogledu prenapučenosti zatvora i povećanja zatvorske populacije te da u tu svrhu primijene načela iz Preporuke. Znatan udio u zatvorskoj populaciji imaju i pritvorenici pa preporuka sadržava posebne odredbe vezane za mjere smanjenja broja pritvorenika. U njima se upućuje na načela Preporuke o pritvoru za vrijeme suđenja iz 1980., pledira da se određivanje pritvora i njegovo trajanje svedu na minimum sukladno interesima pravde kao i za najširu moguću upotrebu mjera alternativnih pritvoru, a posebno se upozorava na mogućnosti nadzora osumnjičenika upotrebom elektroničkih uređaja.

Daljnji dokument Vijeća Europe koji se odnosi na prenapučenost zatvora te režim i uvjete pritvora je publikacija Standardi Komiteta za prevenciju

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

mučenja i nehumanog i ponižavajućeg postupanja ili kazne Vijeća Europe (*The CPT standards*) od 15. rujna 2003. U njoj se ističe da je prenapučenost često posebno akutna u zatvorima u kojima se izvršava pritvor. Komitet ističe da trošenje više novaca na povećavanje zatvorskih kapaciteta neće riješiti problem, već da je potrebno revidirati postojeće pravo i praksu u odnosu na pritvor.

IV. EUROPSKA UNIJA: EUROPSKI NALOG O MJERAMA OPREZA

(*EUROPEAN SUPERVISION ORDER*)

Ugovor o Europskoj uniji u članku 6. stavak 2. proklamira da će Unija poštovati temeljna prava sukladno Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Osim toga, i sam Ugovor o Europskoj uniji propisuje da je Unija utemeljena na slobodi, demokraciji, poštovanju ljudskih prava i temeljnih sloboda te vladavini prava i načelima koja su zajednička državama članicama. Poštovanje prava na slobodu sukladno europskim standardima u Europskoj uniji potvrđuje i Povelja o temeljnim pravima Europske unije iz 2000. godine koja u članku 6. propisuje: „Svatko ima pravno na slobodu i osobnu sigurnost“

Prema Ugovoru o Europskoj uniji iz Amsterdama iz 1997. godine, jedan od temeljnih ciljeva Unije njezino je razvijanje iz dotadašnjeg “prostora bez unutarnjih granica” u “prostor slobode, sigurnosti i pravde” (člankak 2. t. 4. UEU). Sadržaj i smisao tog pojma razrađen je na posebnom sastanku šefova država i vlada država članica održanom u Tampereu u Finskoj 1999. godine posvećenom stvaranju prostora slobode, sigurnosti i pravde u EU. Smisao stvaranja prostora slobode, sigurnosti i pravde je osigurati istinsku slobodu kretanja pojedinaca na teritoriju EU. Nakon što su stupanjem na snagu drugog Schengenskog sporazuma 1993. godine ukinute granične kontrole na unutarnjim granicama između država članica, nastao je zajednički prostor sa slobodnim kretanjem ljudi, kapitala, robe i usluga te zajedničko tržište, ekonomska i monetarna unija. Međutim, nacionalne granice nisu ukinute za nacionalna tijela vlasti kao što je policija i pravosuđe, a kaznenopravna zaštita kao i kaznenopravna prisila ostala je u nacionalnim okvirima. To je značilo da sloboda građana EU, koja uključuje slobodu kretanja na području EU, ne postoji pod jednakim sigurnosnim uvjetima i s jednakom mogućnošću ostvarivanja

Ignjacija DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standarda te domaćeg prava i prakse (39-80)

pravde. Razvijanjem prostora slobode, sigurnosti i pravde Europska unija trebala bi podići razinu sigurnosti na cijelom teritoriju Europske unije (člankak 29. stavak 1. Ugovora o EU) te omogućiti da građani imaju pristup sudovima i tijelima vlasti bilo kojoj državi članici pod istim uvjetima kao u svojoj vlastitoj. Zaštita dobara i temeljnih prava građana EU mora biti jednaka na cijelom području Unije.

Jedno od područja u kojemu građani država članica nisu jednaki na cijelom teritoriju EU je određivanje, trajanje i uvjeti pritvaranja. Procjenjuje se da je svake godine oko 10.000 građana EU zadržano u pritvoru u drugoj državi članici od one u kojoj imaju boravište. Istraživanja koja je provela Europska komisija pokazuju da su građani iz drugih država članica EU češće i duže pritvoreni nego domaći građani. Razlog je u tome što sudovi smatraju da kod te kategorije građana postoji veći rizik opasnosti od bijega zbog nedostatka socijalnih veza u državi u kojoj im se sudi. Statistički podaci također pokazuju da je udio građana EU veći u pritvoreničkoj populaciji od opće zatvorske populacije. Osim toga, građani EU u pritvoru su suočeni s problemom jezika i razumijevanja pravnog sustava različitog od vlastitog. U odnosu na primjenu alternativnih mjera za pritvor prema građanima EU, uočena su dva problema. S jedne strane, sudovi ih ne izriču građanima drugih država članica jer postoji veća opasnost od bijega te je manja mogućnost njihove provedbe i kontrole. S druge strane, odluke o mjerama alternativnim pritvoru nisu automatski priznate među državama članicama pa stoga nisu niti prenosive preko nacionalnih granica.

Diskriminacija građana EU na način da su pritvarani u situacijama u kojima ne bi bili u vlastitoj državi te da im pritvor traje duže nego u državi boravka nije spojiva s europskim prostorom slobode i pravde. Osim toga, nejednaki tretman građana predstavlja i smetnju slobodnom kretanju građana na teritoriju EU. Stoga je u Europsko vijeće u okviru petogodišnjeg Haškog programa za jačanje slobode, sigurnosti i pravde u EU i Akcijskog plana za provedbu Haškog programa predvidjelo rješavanje tog problema izradom prijedloga za međusobno priznanje između država članica odluka o mjerama nadzora kojima se zamjenjuje pritvor, dakle mjerama opreza.

U okviru aktivnosti u ostvarivanju “prostora slobode, sigurnosti i pravde” u Europskoj uniji, u 2006. godini Europska komisija prvi je put predložila

mjeru vezanu za pritvorenike država članica EU: Prijedlog okvirne odluke Vijeća o europskom nalogu za nadzor u kaznenim postupcima između država članica Europske unije. Riječ je o novom zakonodavnom instrumentu međusobnog priznanja odluka o mjerama nadzora osumnjičenika koji ima cilj da okrivljenik bude podvrgnut takvoj mjeri u državi članici u kojoj prebiva umjesto da bude u pritvoru države u kojoj se vodi postupak. Europski nalog za nadzor osumnjičenika bila bi sudska odluka koju izdaje nadležno tijelo države u kojoj se sudi radi vraćanja osumnjičenika u državu u kojoj prebiva pod uvjetom da se podvrgne mjerama nadzora koje će osigurati vođenje postupka i prisutnost u kaznenom postupku.

ODREĐIVANJE, ODNOSNO PRODUŽENJE, PRITVORA PO ZAKONU O KAZNENOM POSTUPKU FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

1. Općenito

Pritvor je mjera procesne prisile oduzimanja osobne slobode osumnjičenika odnosno optuženika, koju pod propisanim zakonskim uvjetima određuje sud tijekom kaznenog postupka i koja se sastoji u privremenom zatvaranju radi osiguranja određene svrhe propisane kaznenim procesnim pravom. S obzirom na to da je riječ o najtežoj mjeri za osiguranje prisutnosti osumnjičenika odnosno optuženika u kaznenom postupku jer se temeljno ljudsko pravo na slobodu oduzima osobi za koju vrijedi pretpostavka nevinosti, detaljno je uređena Zakonom o kaznenom postupku F BiH.

Zakon o kaznenom postupku F BiH vrlo detaljno, poštujući međunarodno pravne standarde zaštite osumnjičenika - optuženika, pa i nadmašujući minimalne standarde koji su postavljeni Evropskim dokumentima kao i jamstva koja imaju osumnjičenici odnosno optuženici u nekim drugim evropskim državama, uređuje pritvorsko pravo. Taj pozitivni trend jačanja prava osumnjičenika u Federaciji Bosne i Hercegovine da se brani sa slobode vidljive su u zadnjih desetak godina kada je došlo do ukidanja obligatornog pritvora, propisivanje apsolutnih rokova trajanja pritvora ukupno i za pojedini stadij, uvođenja široke palete mjera zabrane kao

Ignjacija DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

alternativa pritvoru kao i uspostavljanja nadležnosti Ustavnog suda BiH za odlučivanje o zakonitosti oduzimanja prava na slobodu pritvorom. **Ustavni sud Bosne i Hercegovine zauzeo je stajalište da je radi učinkovite zaštite ustavnog prava na slobodu, ljudsko dostojanstvo i prava pritvorenika ustavna apelacija dopuštena. S druge strane, ipak treba navesti da postoje i suprotni zakonodavni trendovi, kao što su produljenje zakonskih rokova za trajanje pritvora, kao i negativni trendovi u sudskoj praksi, kao što su povećanje broja pritvorenika, produženo trajanje pritvora, neučinkovitost mjera zadržavanja, nedovoljno uvažavanje načela razmjernosti te nedostatna primjena mjera zabrana.**

Trajanje pritvora ovisi o tome postoje li razlozi za njegovo ukidanje. Određivanje pritvora i njegovo trajanje uvjetovano je (ne) postojanjem materijalno pravnih razloga koji opravdavaju pritvor, ali i (ne) postojanje određenih procesno pravnih činjenica. Materijalno pravni razlozi koji dovode do ukidanja pritvora su prestanak razloga odnosno osnova na temelju kojeg je pritvor određen i primjena načela razmjernosti, a procesno pravni razlozi su isticanje rokova za trajanje pritvora u određenom stadiju ili ukupno te izricanje oslobađajuće presude ili presude kojom se optužba odbija. U nastavku će se posebno analizirati kroz naše zakonodavstvo i sudsku praksu pritvorski razlozi, načelo razmjernosti i trajanje rokova za pritvor.

2. Prestanak razloga za pritvor

Naše pravo poznaje opći uvjet za pritvor i četiri posebna pritvorska razloga. Posebni pritvorski razlozi su ovi: opasnost od bijega, koluzijska opasnost, postojanja naročitih okolnosti da će ponoviti kazneno djelo ili da će dovršiti pokušano kazneno djelo, ili da će učiniti kazneno djelo kojim prijeti i počinjenje djela u izvanrednim okolnostima za koje se može izreći kazna zatvora od 10 godina ili teža kazna, a koje je posebno teško s obzirom na način izvršenja ili posljedice kaznenog djela, ako bi puštanje na slobodu rezultiralo stvarnom prijetnjom narušavanja javnog reda (članak 146. ZKP F BiH)

2.1. Osnovana sumnja.

Opći uvjet za pritvor je postojanje osnovane sumnje da je određena osoba počinila kazneno djelo (članak 146. stavak 1. ZKP F BiH), koja se definira kao visok stupnja vjerojatnosti da je osumnjičenik počinio kazneno djelo. Riječ je o istom stupnju vjerojatnosti koji se zahtjeva za počinjanje kaznenog postupka, ali ne i onom koji je potreban za prelazak u stadij optuživanja odnosno potvrđivanja optužnice. Isto tako, Zakon ne traži utvrđivanje višeg stupnja vjerojatnosti nego za druge mjere zabrane. U slučaju nedostatka dovoljno dokaza za osnovanu sumnju, neće doći samo do ukidanja pritvora već i do obustave kaznenog postupka odnosno donošenja oslobađajuće presude. U tom slučaju pritvorena će osoba, imati pravo na naknadu štete za oduzimanjem slobode pritvorom.

Članak 146. stavak 1. ZKP-a

Iz obrazloženju rješenja Kantonalnog suda proizlazi da je prvostepeni sud svoj zaključak o postojanju osnovane sumnje da je osumnjičeni učinio kazneno djelo razbojništva iz članka 289. stavak 2. u vezi sa stavkom 1. KZ F BiH zasnovao na dokazima prikupljenim od strane kantonalnog tužitelja koji su samo navedeni u tom rješenju. Odlučujući o žalbi osumnjičenog izjavljenoj protiv prvostepenog rješenja Vrhovni sud F BiH je naveo da osumnjičeni pravilno prigovara da za izvođenje zaključka o postojanju osnovane sumnje da je učinio navedeno kazneno djelo nisu mogli poslužiti zapisnici o saslušanju svjedoka E. M. i prepoznavanje osoba-predmeta MUP-a-Sektor krim policije, Odjeljenja za opći kriminalitet od 07. 04. 2009. godine. Ovo zbog toga, što iz sadržaja tih zapisnika ne proizlazi da je oštećeni E. M. prepoznao osumnjičenog kao osobu koja je mogla učiniti predmetno kazneno djelo, a niti je prilikom davanja svog iskaza naveo bilo kakve činjenice i okolnosti iz kojih bi to proizlazilo. S obzirom na navedeno jasno proizlazi da se prvostepeni sud pogrešno pozvao na navedene dokaze, pa je prvostupanjsko rješenje ukinuto i predmet vraćen istom sudu na ponovno odlučivanje.

Odluka Vrhovnog suda F BiH broj 238/09 od 21. 05. 2009. godine.

Iz obrazloženja prvostepenog rješenja proizlazi da je prvostepeni sud, pri

iznošenju zaključka o postojanju osnovane sumnje da je osumnjičeni H.E. učinio kazneno djelo zbog kojeg se protiv njega vodi istraga, samo nabrojao dokaze iz kojih, po ocjeni suda, proizlazi postojanje osnovane sumnje da je osumnjičeni učinio kazneno djelo. Osumnjičeni u žalbi je naveo da prvostepeni sud prilikom zaključivanja o postojanju osnovane sumnje nije dao elementarnu analizu navedenih dokaza niti doveo u vezu izvješća djela sa osumnjičenim.

Ponajprije su drugostupanjskog suda žalbeni navodi osumnjičenog su neosnovani, jer iz pobijanog rješenja se vidi da se prvostupanjski sud neograničava na nabiranje dokaza iz kojih proizlazi osnovana sumnja da je osumnjičeni H. E. učinio kazneno djelo zbog kojeg se protiv njega vodi istraga nego, u bitnom, iznio i sadržinu tih dokaza iz kojih upravo proizlazi veza između osumnjičenog i učinjenog kaznenog djela, pa je žalba osumnjičenog odbijena kao neosnovana.

2.2. Opasnost od bijega.

Odredbom članka 146. stavak 1. točka a) ZKP F BiH propisani su razlozi za određivanje pritvora, pa tako u tački a) navedene zakonske odredbe propisano je da se pritvor po ovoj zakonskoj odredbi može odrediti odnosno produžiti: „*ako se krije ili ako postoje druge okolnosti koje ukazuju na opasnost od bijega*“.

Dakle, temeljni razlog za određivanje pritvora je opasnost od bijega. Kazneni postupak u pravilu se ne može voditi bez prisutnosti optuženika na glavnom pretresu, pa bi njegov bijeg bio smetnja za vođenje kaznenog postupka. Uz notorni slučaj kada je optuženik u bijegu, i za njim je raspisana tjeralica, ZKP F BiH primjerice navodi da opasnost od bijega postoji ako se osumnjičenik odnosno optuženik krije ili ako postoje druge okolnosti koje ukazuju na opasnost od bijega. U bijegu je onaj koji prije, za vrijeme ili nakon počinjenja djela pobjegne iz svog stana, te se nije u novi uselio ili ko ode u inozemstvo kako bi postao nedostupan tijelima kaznenog progona. Krije se onaj ko nije prijavljen ili ima lažno ime ili živi na nepoznatoj adresi kako bi trajno ili duže vrijeme izbjegao postupak. Međutim, moguće je da sud prejudicira opasnost od bijega odnosno da procijeni da će osumnjičenik pokušati pobjeći i dok je dostupan pravosudnim tijelima. Sudska praksa razbila je niz okolnosti i ukupna ocjena koja dovodi do postojanja opasnosti od bijega. Neke od tih

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

okolnosti su ove: cesta promjena boravišta, ili zaposlenja, upotreba lažnog imena ili dokumenata, bijeg u prijašnjem postupku, nepostojanje obiteljskih i profesionalnih veza, posebni odnosi sa inozemstvom, državljanstvo, imovina, težina zapriječene (očekivane kazne). To su različite konkretne okolnosti i dokazi iz kojih svako može, po pravilima iskustva, zaključiti da će osumnjičenik nastojati bijegom osujetiti kazneni postupak.

Zakon predviđa niz alternativnih mjera za pritvor zbog opasnosti od bijega kao što su: jamstvo, te mjere opreza: zabrana napuštanja boravišta i zabrana putovanja, obveza osumnjičenika da se povremeno javlja određenoj osobi ili državnom tijelu, te privremeno oduzimanje putne ili druge isprave za prelazak državne granice i dr. Stoga sud ne bi trebao odrediti odnosno trebao bi ukinuti pritvor zbog bijega uvijek kad **ocijeni** da se ta opasnost može otkloniti jednom od navedenih mjera.

Iz obrazloženja rješenja Vrhovnog suda F BiH proizlazi da je prvostupanjski sud pravilno izveo zaključak o postojanju osnova za pritvor iz članka 146. stavak 1. točka a) ZKP F BiH u odnosu na optuženog P.A. jer je, isti bio u bijegu od 25.02 do 26.03.2009. godine zbog čega je bila donijeta naredba za izdavanje potjernice za njim, što, po ocjeni prvostupanjskog suda, ukazuje na opasnost od bijega optuženog u slučaju njegova puštanja na slobodu. Navodi optuženog u žalbi, po ocjeni drugostupanjskog suda, ne dovodi u pitanje pravilnost zaključka prvostupanjskog suda o daljem postojanju navedenog osnova za pritvor. Prije svega, netočno se u žalbi navodi da je prvostupanjski sud propustio cijeliti okolnost da se optuženi dobrovoljno javio u prostorije MUP-a, jer se u obrazloženju osporenog rješenja konstatira od strane prvostupanjskog suda da se optuženi predao organima gonjenja. I po ocjeni Vrhovnog suda F BiH, navedena okolnost ne dovodi u pitanje utvrđenje suda da je optuženi bio u bijegu. Isto tako, žalbeni navodi optuženog da je državljanin BiH i da ima prijavljeno prebivalište u Sarajevu, te da se cijelo vrijeme nalazio u Sarajevu, također ne dovodi u pitanje zaključak prvostupanjskog suda da je optuženi bio u bijegu tj. da nije bio dostupan državnim organima i da je zbog toga za njim bila raspisana potjernica i da ta okolnost predstavlja okolnost koja ukazuje na opasnost bijega optuženog. Imajući u vidu okolnosti na kojima je utemeljen zaključak prvostupanjskog suda o daljem razlogu postojanja za pritvor iz članka

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te
domaćeg prava i prakse (39-80)

146. stavak 1. točka a) ZKP F BiH pravilnost ovog zaključka ne dovodi u pitanje ni paušalni žalbeni navodi da se mjera pritvora iz ovog osnova mogla zamijeniti nekom od mjera zabrane.

Rješenje Vrhovnog suda F BiH broj: 09 0 K 0040088 10 Kž 2 od
24. 06. 2010. godine.

Iz obrazloženja rješenja Vrhovnog suda F BiH proizlazi, da se zaključak prvostupanjskog suda da postoje okolnosti koje ukazuju na opasnost od bijega, pa prema tome, i razlog za pritvor iz članka 146. stavak 1. točka a) ZKP F BiH, zasniva na činjenici da se optuženik, nakon izvršenja krivičnog djela za koje se tereti potvrđenom optužnicom, nalazio u bijegu, da je za njim bila raspisana potraga koju su poduzimali organi MUP-a Posavskog kantona u suradnji sa Policijskom stanicom Lopare, budući da optuženi živi u Loparima i koja je ostala bezuspješna, a da se optuženi dobrovoljno javio u MUP Posavskog kantona dana 15. 06. 2009. godine, što znači, oko mjesec dana nakon počinjenja djela za koje se tereti.

Braniteljica u žalbi osporava pravilnost utvrđenja prvostupanjskog suda da se optuženi nalazi u bijegu nakon počinjenja djela, ističući da iz dokumentacije u spisu proizlazi da je potraga za optuženim raspisana tek nekoliko dana kasnije od dana počinjenja kaznenog djela, da se optuženi za vrijeme te potrage nalazio na liječenju u Beogradu i da se javio čim je završio obavezno liječenje.

Ovi žalbeni navodi braniteljice ne dovode u pitanje pravilnost zaključka prvostupanjskog suda da se optuženi nalazio u bijegu nakon počinjenja kaznenog djela za koje se tereti i da ta okolnost ukazuje na opasnost od ponovnog bijega optuženog u slučaju njegovog puštanja na slobodu. Naime, za samu ocjenu da li se optuženik nalazio u bijegu irelevantno je da li je potraga raspisana odmah nakon počinjenja djela za koje se optuženi tereti ili nekoliko dana kasnije budući da se žalbom ne osporava sama činjenica raspisivanja potrage i okolnost da je do toga došlo uslijed toga što optuženi nije pronađen na svojoj adresi stanovanja. Pravilnost navedenog zaključka prvostupanjskog suda ne dovodi u pitanje ni žalbeni navod da se optuženi nalazio na liječenju u Beogradu. Iz priložene medicinske dokumentacije na ime optuženog MM vidljivo je, naime, da se dokumentacija koja potiče iz zdravstvene ustanove sa sjedištem u

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

Beogradu odnosi na 2002. i 2003. godinu, a da medicinska dokumentacija koja se odnosi na 2009. godinu potiče iz zdravstvenih ustanova u Loparama. Prema tome, iz medicinske dokumentacije na koju se žalba poziva ne proizlazi da se optuženi u vrijeme za koje je bio nedostupan organima gonjenja u BiH nalazio na liječenju u Beogradu. Kako iz same žalbe proizlazi da je u konkretnom predmetu bila razmatrana mogućnost da se optuženi pusti na slobodu uz određivanje jamstva, te kako je prijedlog za njegovo puštanje na slobodu uz jamstvo odbijen zbog toga što optuženi u danom roku nije položio iznos ponuđenog jamstva kao ni, u cilju primjene mjera zabrane, predao svoje osobne dokumente, neosnovano se u žalbi ističe da je pobijanim rješenjem povrijeđena odredba članka 145. stavak 1. ZKP F BiH, kojom je propisano da se pritvor može odrediti ili produžiti samo ako se isti cilj ne može ostvariti drugom mjerom.

Rješenje Vrhovnog suda F BiH broj: 03 0 K 001708 09 Kž od 27. 07. 2009. godine

Prema obrazloženju rješenja Vrhovnog suda F BiH proizlazi, da se zaključak prvostupanjskog suda o postojanju opasnosti od bijega optuženog Z. D., pa, prema tome i o daljem postojanju razloga za pritvor propisanog u članku 183. stavak 1. točka 1. ranije važećeg ZKP, zasniva na okolnosti da je optuženi, koji je znao da se protiv njega vodi kazneni postupak, napustio mjesto prebivališta u BiH, da je bio u bijegu uslijed čega je za njim bila raspisana potjernica, te da je po raspisanoj potjernici lišen slobode u Njemačkoj i ekstradiran vlastima u BiH

Pobijajući žalbom pravilnost prvostupanjskog rješenja, optuženik u žalbi ne osporava da je u Njemačkoj lišen slobode, ali ističe da nije bio u bijegu nego da je u Njemačkoj živio i radio. Međutim, sama okolnost da je optuženi u Njemačkoj živio i radio ne dovodi u pitanje pravilnost zaključka prvostupanjskog suda da je optuženi bio u bijegu jer iz spisa predmeta proizlazi da je on nakon počinjenja djela za koje se tereti optužnicom bio nedostupan organima gonjenja u BiH i da je stoga za njim raspisana potjernica, te da je po raspisanoj potjernici lišen slobode u Njemačkoj i ekstradiran u BiH. U samoj žalbi optuženik navodi da je bio upoznat da je za njim bila raspisana potjernica. Pri takvom stanju stvari, uz činjenicu da je optuženik, kako to proizlazi iz same žalbe, do

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

lišenja slobode po raspisanoj potjernici, duže vremena živio i radio u Njemačkoj, te da mu pojedini članovi porodice i dalje žive u Njemačkoj, ovaj sud nalazi da opasnost od bijega optuženog ne isključuje okolnost da je optuženom istekao rok važenja putovnice, koja mu je prema navodima iz njegove žalbe, oduzeta i nalazi se u KPZ Bihać.

Žalba optuženog je odbijena kao neosnovana.

Rješenje Vrhovnog suda F BiH broj: 01 0 K 000540 10 Kž 6 od 26. 01. 2010. godine.

Iz obrazloženja rješenja Vrhovnog suda F BiH proizlazi, da je taj sud ispitao pobijano rješenje u granicama žalbenih navoda, pa je odlučio kao u izreci iz sljedećih razloga:

Iz obrazloženja pobijanog rješenja proizlazi da se zaključak prvostupanjskog suda da u odnosu na optuženog K.M i dalje postoji osnova za pritvor iz članka 146. stavak 1. točka a) ZKP F BiH zasniva na činjenici da je ovaj optuženik nakon pokretanja istrage, za koju je znao, bio u bijegu i svjesno se skrivao od organa gonjenja, uslijed čega je bio nedostupan tim organima, te da je lišen slobode nakon realizacije potjernice, kao i na činjenici da je ovom optuženom prvostupanjskom presudom izrečena jedinstvena kazna zatvora u trajanju od 6 godina i 6 mjeseci, što, sve, po ocjeni prvostupanjskog suda, predstavlja okolnost koja ukazuje na opasnost od bijega.

Pobijajući pravilnost takvog zaključka prvostupanjskog suda, branitelj optuženog K. M. u žalbi ističe da je zaključak prvostupanjskog suda o postojanju opasnosti od bijega nelogičan, prije svega, s obzirom da je on u bijegu bio prije 17 mjeseci i da je dosadašnjim boravkom u pritvoru izdržao dobar dio kazne izrečene prvostupanjskom presudom, te da se u konkretnom slučaju ista svrha zbog koje je pritvor produžen mogla ostvariti i primjenom mjera zabrane napuštanja boravišta ili zabrane putovanja. Ovi žalbeni navodi branitelja optuženog su neosnovani.

Naime, žalbom se ne osporava da se ovaj optuženi povodom ovog kaznenog postupka nalazio u bijegu, da je bio nedostupan organima gonjenja i da je lišen slobode tek po raspisanoj potjernici. Te okolnosti, i po ocjeni ovog suda, uz okolnost da je optuženom prvostupanjskom

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

presudom izrečena višegodišnja kazna zatvora, ukazuje na opasnost od bijega optuženog ukoliko bi on bio pušten na slobodu. Također, te okolnosti ukazuju da se u konkretnom slučaju ne može osnovano očekivati da bi se ista svrha zbog koje je pritvor produžen mogla ostvariti i izricanjem optuženom mjera zabrane napuštanja boravišta ili zabrane putovanja. Nadalje, imajući u vidu visinu kazne izrečene prvostupanjskom presudom te raniji bijeg optuženog u istom kaznenom postupku, okolnost da je optuženi proveo u pritvoru 17 mjeseci i da mu se to vrijeme ima uračunati u izrečenu kaznu zatvora ne dovodi u pitanje pravilnost zaključka prvostupanjskog suda o daljem postojanju ovog osnova za produženje pritvora optuženom K. M.

Rješenje Vrhovnog suda F BiH broj: 09 0 K 001427 09 Kž 4 od 03. 07. 2009. godine.

2.3. Koluzijska opasnost

U članku 146. stavak 1. točka b) ZKP F BiH propisani su uvjeti i razlozi za određivanje odnosno produženje pritvora iz ovog osnova: „*ako postoji osnovana bojazan da će uništiti, sakriti, izmijeniti ili krivotvoriti dokaze ili tragove važne za kazneni postupak ili ako naročite okolnosti ukazuju da će ometati kazneni postupak utjecajem na svjedoke, suučesnike ili prikrivače*“.

Koluzijska opasnost je opasnost od ometanja odnosno opstrukcije kaznenog postupka sprečavanjem dokazivanja. Sud može utvrditi njezino postojanje ako postoji osnovana sumnja da će osumnjičenik uništiti, sakriti, izmijeniti ili krivotvoriti dokaze ili tragove odnosno utjecati na svjedoke, sudionike ili prikrivače. Okolnosti sudske prakse koji upućuju na tu opasnost jesu: primjerice, u slučaju dvaju supočinitelja od kojih je jedan u bijegu ili ako je djelo planirano na način da predviđa uništenje dokaza i utjecaja na svjedoke. S obzirom na to da Zakon traži postojanje osnovane sumnje za ocjenu te opasnosti, sud mora imati dokaze, a nije dovoljno postojanje samo osnova sumnje ili vjerovanje na temelju iskustva. Zakon je sam ograničio trajanje pritvora po toj osnovi s obzirom na njegovu, pa će se sukladno članku 146. stavak 2. ZKP F BiH pritvor ukinuti čim budu prikupljeni odnosno izvedeni dokazi radi osiguranja zbog kojih je pritvor i određen, a najkasnije do završetka glavnog pretresa.

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

U praksi se pritvor po toj osnovi rijetko određuje nakon potvrđivanja optužnice.

Alternativne mjere pritvoru postoje i u slučaju koluzijske opasnosti to su slijedeće mjere opreza: zabrana posjećivanja određenog mjesta ili područja, zabrana približavanja određenoj osobi i zabrana uspostavljanja i održavanja veze s određenom osobom.

Sud je dužan u slučaju postojanja koluzijske opasnosti prvo procijeniti može li se ona otkloniti navedenim mjerama opreza, pa tek ako to nije moguće, odrediti pritvor.

Iz obrazloženja rješenja Vrhovnog suda R. Hrvatske proizlazi da postojanje osobitih okolnosti iz kojih proizlazi zaključak da će osumnjičeni ometati istragu utjecanjem na svjedoke ili suučesnike mora biti konkretizirano navođenjem činjenica, koje pokazuju da je osumnjičenik ili već pokušao utjecati na određenog svjedoka neposredno ili putem drugih osoba i tome sl., pa nije dovoljno navesti samo da je u predmetu potrebno saslušati veći broj svjedoka, pogotovo što iz spisa proizlazi da ispitane osobe iz istog poduzeća nisu potvrdile obranu osumnjičenika.

Za produljenje pritvora iz ove zakonske osnove nedostatno je postojanje apstraktne mogućnosti utjecaja na svjedoke odnosno suučesnike, a ta mogućnost uvijek postoji u svim slučajevima kada predstoji saslušanje većeg broja osoba, već je potrebno navesti konkretne okolnosti koje potvrđuju postojanje te opasnosti u odnosu na pojedinog svjedoka.

Rješenje VS RH, II 5 Kr 99/1994 od 09. veljače 1994. godine.

Povrijeđena je odredba članka 182. stavak 2. točka 2. ZKP kada sud prvoga stupnja u rješenju o određivanju pritvora obrazlaže postojanje tzv. koluzione opasnosti činjenicom da veliki broj svjedoka nije još ispitan, odnosno procjenom da će iskazi tih još neispitanih svjedoka biti „važni, a možda i odlučni za procjenu suda o postojanju bitnih obilježja kaznenih djela, za koja se optuženik tereti“, dakle za donošenje presude, a bez konkretizacije osobitih okolnosti za utvrđivanje te opasnosti.

Ovaj sud, odlučujući o podignutom zahtjevu za zaštitu zakonitosti i polazeći od navoda pobijanog rješenja, utvrdio je da je prvenstveno povrijeđena odredba članka 182. stavak 2. točka 1. ZKP, tj. da u

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

konkretnom slučaju ne postoje osobite okolnosti iz citiranog članka uz istovremeno ostvarenje povrede iz članka 183. stavak 1. ZKP.

Rješenje vijeća suda drugog stupnja o određivanju pritvora, protiv kojega je podignut zahtjev za zaštitu zakonitosti, doneseno je u fazi glavne rasprave pred sudom prvog stupnja, a nakon što je taj sud ukinuo pritvor protiv optuženika određen prije toga po drugoj pritvorskoj osnovi tj. iz točke iz toga zakonskog propisa.

Utvrdjivanje postojanja osobitih okolnosti koje ukazuju da će optuženik ometati istragu, odnosno daljnji tijek kaznenog postupka, rezultat je pogrešne pravne ocjene suda drugog stupnja.

Činjenično je, naime, pitanje koje su to konkretne okolnosti proizašle prvenstveno iz postupka okrivljenika, njegovih osobitih odnosa sa svjedocima (rodbinskih, prijateljskih i sl.), a pravno je pitanje imaju li konkretno utvrđene okolnosti značenje osobitih okolnosti u već rečenom smislu.

Okolnost da u postupku pred sudom prvoga stupnja, u času donošenja rješenja o rješavanju pritvora, još uvijek *"nije saslušan veliki broj svjedoka"* kako se to navodi u razlozima rješenja vijeća, prema pravnom shvaćanju ovog Vrhovnog suda nikako nije osobita okolnost u smislu članka 182. stavak 2. točka 2. ZKP. Isto tako, hoće li pojedini iskaz *"biti važan, a možda i odlučan, za procjenu suda o postojanju bitnih obilježja krivičnih djela za koje se optuženik tereti"*, ne predstavlja osobitu okolnost za utvrđenje koluzione opasnosti, s obzirom na to da takva tvrdnja nije ničim konkretizirana. Radi se o goloj pretpostavci, i to u početnoj fazi postupka pred sudom prvoga stupnja u kojoj, kako se i to navodi u razlozima pobijanog rješenja, velik broj svjedoka - dakle dokaza nije proveden, pa nije ni moguće zaključivati o tome što će, a što neće za sud biti važno kod donošenja konačne odluke.

U svakom se kaznenom postupku pred sudom ispituje veći ili manji broj svjedoka, pa se takav način obrazlaganja koluzione opasnosti svodi na parafraziranje zakonskog teksta, što je nezakonito i preširoko tumačenje odredbe članka 182. stavak 2. točka 2. ZKP.

Svi svjedoci koji su poimenično navedeni u razlozima rješenja vijeća predstavnici su oštećenih poduzeća ili odgovorne osobe, ujedno predstavnici oštećenih poduzeća, pa već po prirodi stvari koluzionarna opasnost u odnosu na takve svjedoke teško da će postojati, iako u načelu nije isključena ni mogućnost utjecanja na predstavnika oštećene

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

organizacije, pogotovo ako se istovremeno radi o osobi za koju je vjerojatno da će moći dati obavijest o kaznenom djelu i počinitelju i o drugim važnim okolnostima (članak 215. stavak 1. ZKP). Primjerice, moguće je da počinitelj od takve osobe traži ispostavljanje neistinite isprave koja mu ide u prilog i sl. Ništa od toga, međutim, nije vidljivo iz razloga pobijanog rješenja. Kako se radi o već ispitanim svjedocima, to bi za daljnju opstojnost ove pritvorske osnove bilo potrebno utvrditi postojanje posebnih, novih okolnosti, i to u odnosu na svakoga pojedinog svjedoka, o čemu ni državni odvjetnik u podnesenoj žalbi protiv rješenja o ukidanju pritvora ništa ne navodi (list 388 i 389 spisa).

Jedini svjedok koji nije saslušan ni u istrazi ni na glavnoj raspravi je svjedok R. J. iz poduzeća "S. " za koga je, međutim, predstavnik poduzeća K. S. rekao da on nema nikakvih saznanja o poslovnom odnosu poduzeća s optuženikom (list 311/11 spisa). Na glavnoj raspravi od 22. studenog 1993. g. (list 375/II spisa) branitelj optuženika predložio je da se i ovaj svjedok sasluša, ne navodeći na koje okolnosti, dok je državni odvjetnik generalno predložio da se ponovno pozovu svi svjedoci koji se nisu odazvali pozivu suda.

Iz navedenih razloga proizlazi da je u konkretnom slučaju ostvarena i povreda odredbe članka 182. stavak 3. ZKP, jer se pritvor ne može odrediti zbog koluzione opasnosti, ako su dokazi već osigurani.

U pravnoj teoriji i praksi, ovo je pitanje sporno no načelno se i prema shvaćanju ovog Vrhovnog suda ne može isključiti pritvor po ovoj osnovi i u fazi glavne rasprave, odnosno i nakon što je svjedok, supočinitelj ili prikrivač već bio ispitan u istrazi, no u konkretnom slučaju takve posebne konkretne okolnosti nisu pobijanim rješenjem utvrđene.

VS RH, Kzz - I/1994 od 13. siječnja 1994. godine.

Iz obrazloženja rješenja Vrhovnog suda F BiH, proizlazi da se neosnovano žalbom branitelja osumnjičenog D.R. osporava pravilnost zaključka prvostupanjskog suda o daljem postojanju osnova za pritvor propisan člankom 146. stavak 1. točka b) i d) ZKP F BiH.

Naime, i po ocjeni ovog suda, navodi iz iskaza svjedoka A. D. iz kojih proizlazi da ga je osumnjičeni više puta verbalno i fizički napadao nakon što je on dao svoj iskaz u ovom kaznenom predmetu, te pogotovo nakon što je iskaz dao njegov brat A. B., te mu upućivao prijetnje u vezi sa

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

posljedicama koje bi za osumnjičenog mogle proizaći iz njegovog svjedočenja, predstavljaju, i po ocjeni ovog suda, naročite okolnosti koje ukazuju da će osumnjičeni ometati kazneni postupak uticajem na svjedoke ili suučesnike, te, prema, tome i na postojanje osnova za pritvor iz članka 146. stavak 1. točka b) ZKP F BiH.

Nadalje, s obzirom daje prvostepeni sud naveo određene razloge zbog kojih nalazi da su u konkretnom slučaju ispunjeni svi zakonom propisani uvjeti za određivanje odnosno produženje pritvora po osnovu iz članka 146. stavak 1. točka d) ZKP F BiH, paušalni žalbeni navodi branitelja osumnjičenog da ne postoje posebni razlozi za produženje pritvora po ovom zakonskom osnovu, ne mogu dovesti u pitanje realnost suprotnog zaključka prvostupanjskog suda. Pravilnost takvog zaključka ne mogu dovesti u pitanje ni žalbeni navodi koji se odnose na obiteljske prilike osumnjičenog, koji je oženjen i otac petoro maloljetne djece.

Neosnovano se žalbom branitelja tvrdi i da je pobijanim rješenjem prvostupanjski sud prejudicirao krivnju osumnjičenog. Iz obrazloženja tog rješenja vidljivo je da prvostupanjski sud govori o postojanju osnovane sumnje da je osumnjičeni D. R. počinio kaznena djela zbog kojih se protiv njega vodi istraga, a ne o tvrdnji da je osumnjičeni počinio ta kaznena djela, pa je neosnovan žalbeni navod da je prvostupanjski sud pobijanim rješenjem već utvrdio da je osumnjičeni kriv.

Također, neosnovano se žalbom ističe da je u konkretnom slučaju već dovršena istraga, te da stoga nije bilo mjesta produženju pritvora osumnjičenom. Iz prijedloga za produženje pritvora, koji je podnio kantonalni tužitelj, vidljivo je da istraga još nije okončana i da je trenutno u toku pribavljanje i kompletiranje dokumentacije.

Iz navedenih razloga je ovaj sud, na osnovu članka 337. stavak 3. ZKP F BiH, donio rješenje kojim je žalbu branitelja osumnjičenog D. R. odbio kao neosnovanu.

Rješenje Vrhovnog suda F BiH broj: 01 0 K 00119309 Kž od 05. 11. 2009. godine.

2.4. (Članak 146. stavak 1. točka c)

U odredbi članka 146. stavak 1. točka c) propisano je da će se pritvor odrediti: „*ako naročite okolnosti opravdavaju bojazan da će ponoviti*

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

kazneno djelo ili da će dovršiti pokušano kazneno djelo ili da će učiniti kazneno djelo kojim prijeti, a za ta kaznena djela može se izreći kazna zatvora od 3 godine ili teža kazna“.

Iteracijska opasnost (opasnost nastavljanja „*kriminalnog puta*“) je opasnost od ponavljanja itinerera odnosno „*kriminalnog puta*“. Ona postoji kada osobite okolnosti opravdavaju bojazan da će osumnjičenik ponoviti kazneno djelo, dovršiti započeto kazneno djelo, ili počiniti kazneno djelo kojim prijeti. Svrha tog pritvora nije kazneno procesne prirode, već preventivne, a sastoji se u očuvanju javne sigurnosti. Sam je zakonodavac u članku 146. stavak 1. točka c) ZKP F BiH ograničio primjenu pritvora po toj osnovi s obzirom na vrstu i težinu kaznenog djela. Mora postojati opasnost od počinjenja kaznenog djela za koje je u zakonu zapriječena kazna zatvora od 3 godine ili teža kazna zatvora. Razlog tog ograničenja je u načelu razmjernosti. Oduzimanje prava na slobodu zbog počinjenja lakšeg kaznenog djela bilo bi nerazmjerno, odnosno mjera bi bila nerazmjerna cilju koji se želi postići. Dalje je limitirajuće pravilo da se mora raditi o opasnosti od ponavljanja **istog ili istovrsnog kaznenog djela kao onog za koje se tereti. To znači da je sud dužan utvrditi postojanje činjenica koje opravdavaju bojazan od recidiva istog ili istovrsnog djela.** Mogućnost ponavljanja kaznenog djela, a kao jedna od Zakonom propisanih osnova za određivanje i produljenje pritvora, mora biti konkretna i takva da se razborito može predvidjeti i očekivati. Okolnosti na temelju kojih sud može utvrditi postojanje te opasnosti ovise o vrsti kaznenog djela, a neke od okolnosti koje nalazimo u sudskoj praksi jesu pripadnost organiziranoj kriminalnoj skupini, prijašnja osuđivanost, labilnost, sklonost kockanju, zloupotreba droga.

Pravilo da se mora raditi o istom ili istovrsnom djelu nije propisao Zakon, već je ustanovljeno sudskom praksom, a prihvaćeno je i u teoriji. Razlog tome je što je utvrđivanje opasnosti od ponavljanja kaznenog djela prognoza, odnosno sud može utvrditi samo da postoji vjerojatnost, a ne i izvjesnost da će osumnjičenik počiniti kazneno djelo. Sud ocjenjuje postojanje osumnjičnikove opasnosti primarno na temelju kaznenog djela zbog kojeg se vodi kazneni postupak. Procjena o opasnosti od počinjenja drugog kaznenog djela bila bi apstraktna, činjenično neutemeljena i isključivo preventivna mjera koja nije opravdana ranije dokazanom opasnošću počinitelja, te bi oduzimanje osobne slobode na

takvom temelju bilo nezakonito.

Većina mjera opreza može imati svrhu otklanjanja interakcijske opasnosti: zabrana posjećivanja određenog mjesta ili područja, zabrana približavanja određenoj osobi, zabrana uspostavljanja ili održavanja veze s određenom osobom, zabrana poduzimanja određene poslovne aktivnosti i privremeno oduzimanje dozvole za upravljanje motornim vozilom.

Iz obrazloženja rješenja Vrhovnog suda F BiH proizlazi da je prvostupanjski sud u obrazloženju pobijanog rješenja istakao, da je optuženom stavljeno na teret kazneno djelo za koje se može izreći kazna zatvora od 3 godine ili teža kazna, a koje se sastoji od dvije kaznene pravne radnje. U vezi s tim je dodao da je optuženi prema izvodu iz kaznene evidencije osuđen zbog kaznenog djela krađe i po mišljenju drugostupanjskog suda, prvostupanjski sud je polazeći od postojanja osnovane sumnje da je optuženi sa dvije kazneno-pravne radnje počinio kazneno djelo razbojništva iz članka 289. stavak 2. u vezi sa stavkom 1. KZ F BiH i da je već ranije osuđen za istovrsno kazneno djelo pravilno zaključio da su to naročite okolnosti koje opravdavaju bojazan da bi optuženi puštanjem na slobodu mogao ponoviti kazneno djelo. Sve to je opravdao zaključak, da su time ostvareni i posebni uvjeti za produženje pritvora prema optuženom iz osnova članka 146. stavak 1. točka c) ZKP F BiH, pa se njegova žalba ni u ovom pogledu nije mogla uvažiti.

Na kraju valja dodati da se u vezi sa odlukom o produženju pritvoru u žalbi reproduciraju navodi iz obrazloženja pobijanog rješenja, gdje se između ostalog iznosi **da je optuženi učinio dvije kazneno pravne radnje koje predstavljaju predmetno kazneno djelo**, pa bi ovo samo za sebe moglo predstavljati preuranjeno mišljenje prvostupanjskog suda o krivnji optuženog, pa bi se u ovoj fazi postupka moglo pokrenuti pitanje povrede **načela pretpostavke nevinosti iz članka 3. stavak 1. ZKP F BiH i članka 6. točke 2. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda**. Međutim, ovaj sud nalazi da navodi na koje se ukazuje žalbom optuženog, **ustvari predstavljaju nespretnu formulaciju prvostupanjskog suda, jer se prije i poslije njih iznosi da se radi o kaznenom djelu koje se optuženom stavlja na teret, u skladu sa spomenutim načelom**. Kako ne bi ostale bilo kakve dileme vezane za ovo pitanje odnosno pogrešan pravni zaključak, ovaj sud **određuje** da se

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

u ovom pravcu isključivo radi samo o postojanju osnovane sumnje, da je optuženi učinio kazneno pravne radnje koje predstavljaju kazneno djelo za koje se potvrđenom optužnicom tereti.

Rješenje Vrhovnog suda F BiH broj Kž-115/08 od 12. 03. 2008. godine.

Nakon zaprimanja prijedloga kantonalnog tužitelja za produženje pritvora osumnjičenom Vrhovni sud F BiH je u smislu članka 162. ZKP F BiH, isti vratio kantonalnom tužitelju, zbog toga što je vijeće Vrhovnog suda F BiH našlo da taj prijedlog ne sadrži sve što je potrebno da bi se po njemu moglo postupiti, odnosno, u konkretnom slučaju, odlučiti o osnovanosti prijedloga tužitelja za produženje pritvora. U ispravljenom prijedlogu kantonalni tužitelj je isti dopunio i predložio da se protiv osumnjičenog pritvor produži i po osnovu iz članka 146. stavak 1. točka c) ZKP F BiH iako po tom osnovu u prvobitnom prijedlogu nije bilo predloženo produženje pritvora po tom osnovu. Osumnjičeni i njegov branitelj istakli su prigovor da dopunjeni podnesak nije podnjet najmanje pet dana prije isteka roka trajanja pritvora po prethodnom rješenju o pritvoru i da ga je trebalo zbog toga odbaciti. Iz obrazloženja apelacionog vijeća Vrhovnog suda F BiH proizlazi da je rok iz članka 145. stavak 3. ZKP F BiH instruktivni rok predviđen Zakonom kako bi se omogućilo blagovremeno donošenje odluke o osnovanosti prijedloga za produženje pritvora i iz cjeline zakonskih odredaba koje se odnose na pritvor vidljivo je da Zakon za nepoštivanje tog roka ne predviđa kao posljedicu odbacivanje prijedloga za produženje pritvora kao neblagovremen. Također, apelaciono vijeće Vrhovnog suda F BiH nalazi da se neosnovano žalbom branitelja osumnjičenog osporava pravilnost i zakonitost prvostepenog rješenja i zbog toga što je dopunjeni prijedlog tužitelja za produženje pritvora podnesen usmeno na ročištu održanom dana 02. 04. 2009. godine. Iz zapisnika sa ročišta održanom pred Kantonalnim sudom u Tuzli dana 02. 04. 2009. godine vidljivo je da ni osumnjičeni ni njegov branitelj nisu tražili ni odlaganje ročišta ni dostavljanje u pismenoj formi usmeno dopunjenog prijedloga tužitelja za produženje pritvora osumnjičenom G.V. nego su se na tom ročištu određeno izjasnili u vezi sa okolnostima na kojima je tužitelj zasnavao svoj prijedlog za produženje pritvora. Prema tome, po ocjeni apelacionog

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

vijeća osumnjičenom i njegovom branitelju dana je mogućnost da se izjasne o tim okolnostima i oni su tu mogućnost iskoristili na ročištu održanom pred Kantonalnim sudom u Tuzli, dana 02. 04. 2009. godine. Osim toga, ni žalbom branitelja se ne ističe da je uslijed toga što je dopunjeni prijedlog tužitelja za produženje pritvora usmeno izrečen na ročištu pred Kantonalnim sudom odbrani onemogućeno stvarno osporavanje okolnosti na kojima je tužitelj zasnovao svoj prijedlog za produženje pritvora.

Odluka Vrhovnog suda F BiH KŽ-164/09 od 10. 09. 2009. godine.

2.5. Posebno teške okolnosti djela

U odredbi članka 146. stavak 1. točka d) kao četvrti pritvorski razlog za određivanje pritvora je propisano da se pritvor može odrediti: „**u izvanrednim okolnostima, ako se radi o kaznenom djelu za koje se može izreći kazna zatvora od 10 godina ili teža kazna, a koje je posebno teško, s obzirom na način izvršenja i posljedice kaznenog djela, ako bi puštanjem na slobodu rezultiralo stvarnom prijetnjom narušavanja javnog reda**“. Četvrti pritvorski razlog koji se označava kao posebno teška okolnost daje djelo učinjeno u izvanrednim okolnostima ili da se radi o djelu za koje se može izreći kazna zatvora od 10 godina ili teža kazna, a pored ovih razloga postoje i drugi razlozi o kojima će biti riječi u nastavku izlaganja. **Prednju sintagmu sudska praksa Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine protumačila je kao postojanje specifične vrste i težine kaznenog djela zbog načina izvršenja ili drugih posebnih okolnosti djela i posljedica djela.** Dakle, mora se raditi o načinu izvršenja ili posebno teškim okolnostima koje **bitno** odstupaju od uobičajenog načina izvršenja odnosno uobičajenih posljedica kaznenog djela. Neke od takvih okolnosti i sudske prakse su primjerice količina droge koja je dovoljna za širu distribuciju i narušavanje zdravlja većeg broja osoba, počinjenje razbojništva u grupi i s oružjem uz iskazanu upornost i bezobzirnost i drugo.

Tako se u obrazloženju odluke Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine navodi:

„Što se tiče posebnog uvjeta za pritvor, ovaj sud je imao u vidu da se radi

Ignjacije DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

*o kaznenom djelu za koje se može izreći kazna zatvora od 10 godina ili teža kazna. Kada je u pitanju njegova težina, ovaj sud je uzeo u obzir da se optuženom V.I. inkriminira da je u dinamici događaja upotrijebio pištolj (u toku kojeg je korištena i jedna puška) tako što je prije pucanja iz pištolja u oštećenog M.P. kao štit koristio njegovu ženu M.P. imajući u vidu te okolnosti prema kojima je suprugu oštećenog M.P. doveo u životnu opasnost, a oštećenog M.P. lišio života nakon što ga je pucajući iz pištolja pogodio u predio vrata, ovaj sud smatra da to sve upućuje na zaključak o postojanju osnovane sumnje da je optuženi V.I. takvim radnjama učinio **posebno teško kazneno djelo, s obzirom na način njegovog počinjenja i njegove posljedice**. Pošto je ovako činjenje djela očigledno **praćeno osobitim naročitim okolnostima koje nisu uobičajene u smislu onih koje se redovno pojavljuju kod počinjenja ovakve vrste kaznenih djela, ovaj sud smatra, da su one izvanrednog karaktera**. Kada se još tome doda da bi se, s obzirom na postojeće okolnosti, puštanjem na slobodu optuženog V.I. mogla očekivati **stvarna prijetnja narušavanju javnog reda**, ovaj sud konačno zaključuje da su ispunjeni svi potrebni uvjeti za produženje pritvora prema optuženom V.I. iz osnova članka 146. stavak 1. točka d) ZKP F BiH, što znači da nasuprot tome nisu prestali razlozi zbog kojih je isti produžen naprijed spomenutim rješenjem ovog suda“.*

Odluka Vrhovnog suda F BiH broj KV-10/09 od 22. 05. 2009. godine.

Protiv rješenja kojim je osumnjičenom S. S. produžen pritvor za dva mjeseca, osumnjičeni je putem svog branitelja izjavio žalbu kojom je osporio postojanje izvanrednih okolnosti, da se radi o teškom kaznenom djelu i da bi puštanjem osumnjičenog na slobodu rezultiralo stvarnom prijetnjom narušavanja javnog reda.

Apelacijsko vijeće Vrhovnog suda F BiH odlučujući o podnesenoj žalbi zaključilo je:

- da je prvostepeni sud u obrazloženju svog rješenja naveo konkretne razloge za svoj zaključak i te razloge u cijelosti prihvata i drugostupanjski sud. Naime, postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni S.S. kao zavodski policajac u prostorijama pritvorske jedinice i Zavoda za izvršenje kaznenih sankcija u izgradnju na

državnom nivou, dakle, u državnoj ustanovi pokušao lišiti života svog pretpostavljenog upotrebom hladnog oružja. Navedeno, i po ocjeni drugostupanjskog suda ukazuje da je činjenje kaznenog djela zbog kojeg se protiv osumnjičenog vodi istraga **praćeno izvanrednim okolnostima**,

- prema obrazloženju, iz rješenja apelacijskog vijeća, proizlazi da se neosnovano žalbom osporava i pravilnost zaključka prvostupanjskog suda da se radi o posebno teškom kaznenom djelu. Drugostupanjski sud u svom obrazloženju navodi da je prvostupanjski sud, osim okolnosti koje se odnose na mjesto **počinjenja djela, lična svojstva osumnjičenog i oštećenog i upotrijebljeno povredno oružje ima u vidu i broj udaraca nožem zadatih oštećenom kao okolnosti da je osumnjičeni u daljnjem djelovanju bio spriječen intervencijom drugih zavodskih policajaca**. S obzirom na takav način počinjenja djela, okolnost koju u žalbi ističe osumnjičeni - da je oštećeni zadobio lake tjelesne povrede, ne može dovesti u pitanje utvrđenje prvostepenog suda da konkretno djelo ima karakter posebno teškog kaznenog djela,

- prema obrazloženju apelacijskog vijeća neosnovano se žalbom osporava i pravilnost zaključka prvostupanjskog suda da bi puštanjem na slobodu osumnjičenog rezultiralo **stvarnom prijetnjom narušavanja javnog reda**. Najprije, po ocjeni apelacijskog vijeća netočni su žalbeni navodi da iz zakonske odredbe koja se odnosi na ovaj pritvorski temelj proizlazi da se pritvor može odrediti odnosno produžiti samo ako bi se puštanjem na slobodu osumnjičenog zapravo narušio javni red. Iz teksta odnosne zakonske odredbe proizlazi da se pritvor po tom zakonskom osnovu može odrediti odnosno produžiti kada postoje činjenice i okolnosti koje ukazuju na prijetnju narušavanja javnog reda uslijed puštanja na slobodu osumnjičenog. Po ocjeni apelacijskog vijeća iz obrazloženja prvostupanjskog rješenja upravo proizlazi takvo utvrđenje prvostupanjskog suda zasnovano na stvarnim okolnostima upornosti koju je osumnjičeni, prema do sada pribavljenim dokazima i podacima iskazao pri činjenju djela, a koje

se ogledaju u zadavanju bez ikakvog povoda i razloga, više udaraca nožem oštećenom pri čemu je u daljnjem djelovanju osumnjičeni bio spriječen intervencijom drugih zavodskih policajaca. Apelacijsko vijeće zaključuje da s obzirom na relativno kraći vremenski period koji je protekao od počinjenja djela neosnovano se žalbom osumnjičenog ističe da uslijed protoka vremena razlozi za pritvor koji su postojali u vrijeme njegovog određivanja, više ne postoje.

Odluka Vrhovnog suda F BiH KŽ-201/09 od 04. 05. 2009. godine.

Svrha pritvora, iz navedene zakonske osnove, sigurno je u sferi prevencije odnosno u zaštiti javne sigurnosti pravnog poretka, po mom mišljenju, moglo bi se odrediti da razlozi za taj pritvor postoje kada zadržavanje na slobodi počinitelja kaznenog djela koji djeluje opasno uznemiruje javnost, te bi u njoj umanjilo ugled i povjerenje u kaznenom pravosuđu. Prema ZKP-u koji je važio i primjenjivao se do stupanja na snagu ZKP iz studenog 1998.godine, pritvor se je mogao odrediti: „*ako je u pitanju kazneno djelo za koje se prema Zakonu može izreći kazna 10 godina zatvora ili teža kazna, a uslijed načina izvršenja, posljedica ili drugih okolnosti djela došlo je, ili bi moglo da dođe do takvog uznemirenja građana radi nesmetanog vođenja kaznenog postupka ili sigurnosti ljudi neophodno određivanje pritvora*“.

ZKP-om, iz mjeseca studenog 1998.godine, ova zakonska odredba je neznatno izmijenjena tako da je u članku 183. stavak 2. (koji je ukidanjem obligatomog pritvora postao stavak 1.) propisano da se je pritvor mogao odrediti: „*ako je u pitanju kazneno djelo kod kojeg je zbog načina izvršenja ili posljedica kaznenog djela određivanje pritvora neophodno potrebno za sigurnost građana*“. Ta kaznena djela su taksativno navedena.

3. Načelo razmjernosti

Načelo razmjernosti je temeljno načelo za određivanje i ukidanje pritvora propisano je u ZKP-u. Zakon propisuje načelo razmjernosti kao temeljno načelo primjene svih

prisilnih mjera u kaznenom postupku, a posebno ga razrađuje u odnosu na mjeru pritvora prema optuženiku. Ono je pretpostavka za pritvor u svakom pojedinom slučaju i sud bi uvijek pri odlučivanju o pritvoru uz ocjenu o postojanju osnovane sumnje i pritvorskog razloga morao procijeniti i jeli oduzimanje slobode osumnjičeniku odnosno optuženiku razmjerno svrsi koja se njime želi ostvariti. Kriterij za procjenu poštivanja načela razmjernosti su ovi:

- a) **Prikladnost.** Pritvor se može odrediti samo ako se njime može ostvariti legitiman cilj. Sud mora pri svakom određivanju pritvora procijeniti može li se oduzimanjem slobode ostvariti svrha pritvora koju je Zakon propisao kroz razloge za pritvor,
- b) **Nužnost (Supsidijarnost).** Taj se kriterij odnosi na mogućnost primjene blažih mjera kao i na trajanje pritvora. Zakon ga definira u odredbi članka 145. stavak 5. ZKP F BiH prema kojoj će sud po službenoj dužnosti ukinuti pritvor ako su prestali zakonski uvjeti za njegovu primjenu. Pritvor može biti određen samo ako se ista svrha ne može ostvariti drugom mjerom (članak 145. stavak 1. ZKP F BiH). Pritvor je najteža kazneno procesna mjera pa je sud dužan primijeniti bilo koju drugu mjeru, prisutnosti ako se njome može ostvariti svrha zbog koje je određen pritvor. Mjere koje je zakonodavac predvidio jesu: jamstvo i mjere opreza. Pritvor može trajati samo dok je to nužno, a čim prestanu razlozi zbog kojih je određen mora se ukinuti i pritvorenik se mora pustiti na slobodu,
- c) **Razmjernost u užem smislu ili uravnoteženost.** Težina zahvata u ljudska dobra mora biti razmjerna legitimnom cilju. Pritvorom se oduzima temeljno ljudsko pravo na slobodu, pa za njegovu primjenu nije dovoljno ostvarenje legitimnog cilja, već i razmjer između težine kaznenog djela, kazna koja se može očekivati i potrebe određivanja i trajanja pritvora. Visina zapriječene kazne apstraktni je kriterij, dok je kazna koja se može očekivati konkretni kriterij koju sud utvrđuje na temelju stanja spisa u stadiju postupka u kojem odlučuje. Sudska praksa na području Federacije BiH relativizirala je primjenu apstraktnih kriterija i isključila konkretni.

Ignjacija DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standarda te domaćeg prava i prakse (39-80)

Na kraju ću samo ukazati da je u međuvremenu Zakonom o dopunama Zakona o kaznenom postupku F BiH ("Sl. Novine F BiH" broj 12/10 od 15. 03. 2010. člankom 1. izmijenjen članak 152. stavak 1. koji glasi: „(1) *Kada izrekne presudu na kaznu zatvora, sud može optuženom odrediti pritvor, odnosno pritvor će biti produžen ako je neophodno radi nesmetanog vođenja krivičnog postupka, uzimajući u obzir sve okolnosti vezane za izvršenje krivičnog djela, odnosno ličnost počinioca. Ako izrekne presudu na kaznu zatvora od pet godina ili težu kaznu, sud će odmah odrediti ili produžiti pritvor. U ovim slučajevima donosi se posebno rješenje, a žalba protiv rješenja ne zadržava njegovo izvršenje*“.

U stavku (3) dodaje se druga rečenica koja glasi: "Izuzetno, u složenim predmetima i iz važnih razloga odlukom vijeća pritvor se može produžiti za još najduže šest mjeseci“.

V. ZAKLJUČCI

1. Konvencijska tijela, Komisija i Sud, tumačenjem navedenih odredaba članka 5. Europske konvencije o ljudskim pravima kroz svoje su odluke na potpuni način definirala uvjete pod kojima je okrivljeniku u kaznenom postupku dopušteno oduzeti slobodu. Konvencijske pretpostavke za pritvor obvezuju našeg zakonodavca pri uređenju pritvora kao i sudove pri tumačenju zakonskih propisa koji reguliraju pritvor.

2. Temeljno načelo koje veže zakonodavca u uređenju pritvora kao i sud pri odlučivanju o pritvoru u konkretnom slučaju je pretpostavka okrivljenikove nedužnosti. S okrivljenom osobom treba postupati pri oduzimanju slobode kao s nedužnom. Postojanje osnovane sumnje ne može biti osnova za oduzimanje slobode i okrivljenikovo je temeljno pravo da se brani sa slobode.

3. Pritvor se u pravilu može odrediti samo u kaznenoprocenjske svrhe odnosno samo radi osiguranja provođenja kaznenog postupka. Iznimno je dopušteno, kada to zakon propisuje, određivanje pritvora iz preventivnih razloga, zaštite javne sigurnosti i javnog poretka od novih kaznenih djela.

4. Svaki okrivljenik ima pravo na suđenje u razumnom roku, ali je taj rok stroži kad je riječ o pritvorenima jer je pritvor okolnost na temelju koje se procjenjuje razumni rok trajanja kaznenog postupka.

5. Pritvor ne smije biti obligatoran niti punitivnog karaktera. Stoga, postojanje osnovane sumnje da je osoba počinila određeno kazneno djelo bez obzira na to kako teško ono bilo ne može biti osnova za određivanje pritvora.

Sudac mora uvijek imati diskreciju odlučiti je li nužno okrivljeniku odrediti pritvor za vrijeme trajanja kaznenog postupka.

6. U slučajevima produljenja pritvora kroz duže vrijeme, štetne posljedice za osumnjičenika, odnosno optuženika postaju veće odnosno zadiranje u njegovo pravo na slobodu postaje drastičnije, pa razlozi za produljenje pritvora sukladno načelu razmjernosti moraju biti kvalitativno jači.

7. Pritvor zbog težine kaznenog djela odnosno zbog teških okolnosti počinjenja kaznenog djela određuje se zbog osnovane sumnje da je osumnjičenik, odnosno optuženik počinio kazneno djelo uz te teške okolnosti. Europski sud za ljudska prava kao i Ustavni sud RH dopušta da se pritvor odredi u određenim slučajevima iz tih razloga. Međutim, ti razlozi nisu dovoljni za produljenje pritvora odnosno za njegovo duže trajanje.

8. Zakonodavac ili sudska praksa moraju odrediti svrhu pritvora zbog teških okolnosti kaznenog djela odnosno moraju se odrediti okolnosti koje opravdavaju trajanje pritvora po toj osnovi duže vrijeme. Osnovana sumnja o postojanju teških okolnosti djela ne opravdava dugotrajno oduzimanje slobode pritvorom.

9. Sud je dužan u obrazloženju presude o produljenju pritvora obrazložiti razloge koji opravdavaju njegovo duže trajanje koji sukladno načelu razmjernosti ne mogu biti isti kao oni koji su opravdali njegovo određivanje. Osim toga, sud je dužan i obrazložiti zašto nije moguće mjeru pritvora zamijeniti nekom drugom blažom mjerom.

10. Zakonodavac je dužan propisati alternativne mjere ostvarivanja pritvorskih razloga za sve vrste pritvora.

11. U pritvor se mora uračunati svako oduzimanje slobode uhićenjem prije započinjanja kaznenog postupka.

12. Sud je dužan odluku o osnovanosti pritvora neposredno nakon podnošenja optužnog akta donijeti prije isteka trajanja pritvora određenog rješenjem iz istrage.

13. Sporno je pitanje ulazi li pritvor optuženika koji izbjegava doći na glavnu raspravu u ukupno trajanje pritvora. Po mom **osobnom mišljenju** pritvor po toj osnovi moguće je odrediti i nakon što su istekli svi rokovi maksimalnog trajanja pritvora, ali da u slučaju višekratnog određivanja njegovo sveukupno trajanje ne može prijeći mjesec dana.

14. U vrijeme trajanja pritvora uračunava se svako lišenje slobode pa pri ocjeni jesu li protekli rokovi maksimalnog trajanja pritvora treba uzeti u obzir i vrijeme koje je optuženik proveo na izdržavanju kazne izrečene mu ukinutom presudom.

15. Optuženik nikada ne može biti u pritvoru po više rješenja o pritvoru. Procesnopravno ne mogu egzistirati dva rješenja o određivanju i produljenju pritvora protiv istog optuženika. Stoga sud ne smije donijeti rješenje o određivanju pritvora ako je protiv iste osobe pritvor već određen. Ako više sudova donese više rješenja o pritvoru, prvo se izvršava rješenje o pritvoru koje je optuženiku prvo uručeno, a ostala će rješenja sud po prijedlogu ili žalbi optuženika ili njegova branitelja ukinuti.

Ignjacija DODIK

Određivanje, odnosno produženje i trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standard te domaćeg prava i prakse (39-80)

LITERATURA:

- *Kazneni zakon F BiH,*
- *Zakon o kaznenom postupku F BiH,*
- *Ustav F BiH - II. Ljudska prava i temeljne slobode,*
- *Europska konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda,*
- *Kazneno procesno pravo RH,*
- *Zakon o kaznenom postupku RH,*
- *Branko Brkić: Zadržavanje - uhićenje - pritvor,*
- *Ivo Josipović: Uhićenje i pritvor,*
- *Ivo Josipović: Uhićenje i pritvor u međunarodnom pravu s posebnim osvrtom na uređenje uhićenja i pritvora u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima te praksu Evropske komisije i suda za ljudska prava,*
- *Vladimir Ljubanović: Osiguranje nazočnosti okrivljenika u kaznenom postupku,*
- *Gordana Mršić: Osnove za određivanje pritvora,*
- *Gordana Mršić: Pritvor kao mjera osiguranja nazočnosti okrivljenika u kaznenom postupku,*